

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Martina Koštrica

Mentor: doc. dr. Anton Kramberger

Karierne poti diplomantov FDV

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Mentorju, doc. dr. Anton Krambergerju, se zahvaljujem za strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi diplomske naloge. Zahvaljujem se tudi vsem rednim diplomantom FDV, (1988-1994-2000), ki so sodelovali pri raziskavi. Še posebej pa se zahvaljujem vodstvu FDV, ki mi je omogočilo plačilo stroškov raziskave, vodji študijskega referata na FDV, Neli Babič ter vsem, ki so mi pomagali in stali ob strani.

KAZALO

UVOD	0
1. KARIERA.....	3
1.1. Kako besedo kariera razumejo v Evropi, Ameriki in v Sloveniji?	3
1.2. Tradicionalno (sredina 20. stoletja) in novo pojmovanje kariere	4
1.3. Definicije kariere.....	5
1.4. Vrste karier	8
1.5. Stopnje na poklicni poti.....	10
2. ZGODOVINSKI ORIS INSTITUCIONALNIH IN VSEBINSKIH SPREMEMB FAKULTETE ZA DRUŽBENE VEDE.....	12
2.1. Visoka šola za politične vede.....	13
2.2. Visoka šola za sociologijo, politične vede in novinarstvo	15
2.3. Fakulteta za sociološke, politične vede in novinarstvo.	16
2.4. Fakulteta za družbene vede	17
2.5. Pedagoška, raziskovalna in storitvena dejavnost fakultete danes in pogled v prihodnost.....	18
3. VZORČNI OKVIR, TEREN IN POSPLOŠEVANJE REZULTATOV.....	21
3.1. Dinamika vpisa in diplomiranja po letih in smereh	21
3.2. Vzorčenje populacije (vzorčni okvir).....	24
3.3. Posplošljivost rezultatov (v času in po smereh).....	29
4. ANALIZA TRENDOV V KARIERNIH POTEH 1988-1994-2000 (vsi diplomanti FDV)	33
4.1. Obdobje študija na FDV	33
4.2. Prehod v redno zaposlitev po diplomi.....	36
4.2.1. Trajanje iskanja prve redne zaposlitve.....	36
4.2.2. Poti in dejavniki iskanja prve zaposlitve	41
4.2.3. Vmesne aktivnosti od diplomiranja do prve redne zaposlitve.....	46
4.3. Značilnosti prve redne zaposlitve.....	51

4.4. Karierni vzorec	59
4.5. Zadovoljstvo z različnimi vidiki življenja.....	67
4.6. Koristi študija na FDV	71
 5. ZAKLJUČEK.....	 73
 6. LITERATURA.....	 80
 7. PRILOGE.....	 83

UVOD

Normalen proces v človekovem življenju je, da ko enkrat zaključi šolanje (pa naj gre za osnovnošolsko, srednješolsko ali visokošolsko izobraževanje), vstopi na trg delovne sile in začne svojo poklicno kariero. Vsakdo, ki poskuša vstopiti na trg delovne sile, pa se je bolj ali manj primoran soočati s problemi, ki ga čakajo na tej poti. Zato me je izredno zanimalo, kako se s tem problemom soočajo diplomanti Fakultete za družbene vede (FDV), saj se bom po končani diplomi tudi sama znašla na trgu delovne sile kot iskalka prve zaposlitve. Zato sva se z mentorjem doc. dr. Antonom Krambergerjem odločila, da izvedem obširno raziskavo (s pomočjo anketnih vprašalnikov, ki sem jih poslala po pošti) in da z vzorcem posežemo v celotne populacije oziroma v vzorčne okvire v treh značilnih časovnih točkah: leta 1988, leta 1994 in leta 2000 (enaka širina časovnega intervala). Vsebinski poudarek naloge je na trendih v kariernih poteh diplomantov FDV. Tako so bili v raziskavo zajeti vsi redni diplomanti po sedaj obstoječih oddelkih, v katere so smiselno vključene še smeri oziroma oddelki iz prejšnjih obdobj. Takšna zastavitev naj bi omogočala, da bi lahko tudi za zadnje diplomante, ki so študij dokončali leta 2000, dobila vpogled v načine njihovega prehajanja v zaposlitev, ker je bila anketa izvedena približno tri leta po njihovi diplomi (od oktobra 2003 do januarja 2004).

Diplomsko nalogo sem razdelila na teoretični in empirični del.

V teoretičnem delu sem najprej predstavila splošni pomen kariere, njene različne vidike in definicije. Osredotočila sem se tudi na prikaz institucionalnih in vsebinskih sprememb Fakultete za družbene vede, ki jih je doživljala fakulteta v preteklosti, in sicer od ustanovitve leta 1961 do danes. Spremembe v tokovih in strukturah trga delovne sile za diplomante FDV pa sem razložila sproti, v empiričnem delu, pri interpretaciji dobljenih rezultatov. Povezane razlage vseh teh treh elementov (kariera, trg delovne sile in Fakulteta za družbene vede; predstavitev njihovih različnih vidikov) so nujno potrebne, saj se brez njih ne da zadovoljivo pojasniti empiričnih podatkov. Gre namreč za prikaz kariernih poti diplomantov v dveh zelo različnih političnih in gospodarskih režimih (prelom 1990-1992). Mnenja sem, da bi bilo v teoretičnem delu

možno in morda celo potrebno predstaviti še marsikatero druge elemente (na primer podrobnejši prikaz visokošolskega izobraževanja, brezposelnost diplomantov, zaposlovanje diplomantov), vendar to zaradi prostorske omejitve naloge ter zelo obsežnega in zahtevnega empiričnega dela ni bilo mogoče.

Empirični del se začne z zbiranjem podatkov oziroma s podrobnim prikazom postopka njihovega zbiranja (vzorčni okvir), konča pa z analizo trendov o kariernih poteh diplomantov, ki so diplomirali v letih 1988, 1994 in 2000. Razlika med izbranimi leti je šest let, kolikor v povprečju traja študij na FDV. Z raziskavo smo želeli analitsko proučiti časovno spreminjajoče se vzorce postopnega prehajanja diplomantov te fakultete iz sfere šolanja na trg dela oziroma v sfero zaposlitve, v približno poldrugem desetletju. Podrobneje nas je tudi zanimalo, kakšne so bile skozi čas poglavitne spremembe v kariernih poteh diplomantov FDV od prve redne zaposlitve dalje in kateri dejavniki so najbolj vplivali na kariere.

Vsega empiričnega gradiva zaradi zavestnega omejevanja ni bilo mogoče izčrpati. Tako smo opravili le skupno analizo vseh diplomantov FDV, ki je upoštevala ves pridobljeni vzorec diplomantov (vzorca nismo diferencirali po smereh) in je bila usmerjena le v časovne primerjave sprememb glede značilnosti posameznih faz kariernih poti diplomantov FDV. Izbrane faze so naslednje: obdobje študija na FDV, prehod v redno zaposlitev po diplomi (trajanje iskanja zaposlitve; poti in dejavniki iskanja prve redne zaposlitve; prikaz vmesnih aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali diplomanti od diplome do prve zaposlitve), značilnosti prve redne zaposlitve, osnovni karierni vzorec, zadovoljstvo z delom in drugimi vidiki življenja ter, končno, koristi študija na FDV.

Za posamezne faze kariernih poti diplomantov FDV sem postavila delovne hipoteze, ki jih bom preverjala v empiričnem delu:

1. Povprečna čakalna doba diplomantov na prvo redno zaposlitev se skozi čas daljša.
2. Danes se diplomanti FDV zaposlujejo v manjših organizacijah kot nekoč.
3. Kot dejavnika mobilnosti diplomantov danes prevladujeta denar in položaj.
4. Zadovoljstvo z delom, življenjem in drugimi vidiki življenja se skozi čas zmanjšuje.

5. diplomanti bi za lažji prehod iz sfere izobraževanja v sfero dela potrebovali več praktičnega znanja.

1. KARIERA

V prvem poglavju bom predstavila, kako to besedo razumejo v Evropi, Ameriki in pri nas v Sloveniji, tradicionalno in novo pojmovanje kariere, različne definicije kariere, vrste karier in pa stopnje na poklicni poti. Tako podroben prikaz tega pojma se mi zdi smiseln, saj je treba natančno razložiti, kateri dejavniki lahko vplivajo na naše odločitve in kaj vse nas vodi k temu, da izberemo prav tisto področje in tiste smernice, ki nas spremljajo na naši karierni in poklicni poti.

1.1. Kako besedo kariera razumejo v Evropi, Ameriki in v Sloveniji?

Večina zaposlenih v Evropi naj bi razmišljala, da je kariera povezana z visoko izobrazbo, dobrim položajem na hierarhični lestvici, denarjem, zvezami, poznanstvi in prestižno funkcijo. To naj bi pokazala raziskava, ki so jo leta 2002 opravili strokovnjaki britanske agencije Joy. Kadrovski strokovnjaki na prelomu drugega v tretje tisočletje tudi ugotavljajo, da se večina ljudi, zaposlenih in brezposelnih, zlasti tisti s srednjo in nižjo izobrazbo, s svojo kariero skorajda ne ukvarja. Gre za to, da o njej niti ne razmišljajo niti je ne načrtujejo. Tako naj bi razmišljala večina prebivalstva stare celine. Ti tudi svoje poslovno, poklicno delovanje delijo na zaposlitev in kariero. Kariera naj bi bila namenjena izbrancem, praviloma pisana na kožo tistim najbolj sposobnim, ki lahko v svojem delu tudi uživajo in si privoščijo marsikaj, kar je rezervirano in dosegljivo le za ljudi na vrhu karierni lestvice. To mnenje naj bi bilo prisotno predvsem zato, ker bolj razgledani, izobraženi, podjetni in sposobni posamezniki svojo poklicno pot pogosteje in bolj natančno načrtujejo, prilagajajo in vodijo. Preostali pa se, ko končajo izobraževanje, v glavnem le zaposlijo. Prepričajo se, da so s službo zadovoljni in si izberejo tisto, ki je pač takrat na razpolago in ostanejo v njej več ali manj do konca delovne aktivnosti, če se le da.

Američani pa drugače kot Evropejci kariere nimajo za privilegij peščice. Verjamejo, da lahko kariero naredi vsakdo in da to nikakor ne sodi med privilegije, rezervirane le za višje družbene sloje oziroma le za tiste najbolj spretni plezalce po karierni lestvici. Kariero torej razumejo popolnoma drugače kot večina Evropejcev, saj so mnenja, da ni

namenjena le genijem in izbrancem, temveč slehernemu posamezniku, ki si je za razmislek o svoji poklicni poti pripravljen vzeti dovolj časa.

Kljub temu, da je bila raziskava opravljena leta 2002 in da so vsa ta dejstva še dokaj aktualna, pa so nekateri strokovnjaki mnenja, da se to ameriško prepričanje počasi, a vztrajno širi po svetu (vir: časopis Delo, 12. 11. 2002: »Kariera ni povezana z visokim položajem in prestižno funkcijo«, avt. Nina Mazi).

Kako pa je z besedo kariera pri nas? Do osamosvojitve se je redko uporabljala, ker je nosila v sebi negativni prizvok (prim. »karierist«). Tega ji je dajala takrat uveljavljena antiintelektualna proletarska ideologija, ki je na kariero gledala kot na intelektualno povzpetništvo, kar ni bilo skladno z načelom egalitarnega sindroma. Beseda kariera je v socialističnih državah imela negativen prizvok, v smislu (pre)hitrega napredovanja, zlasti v poklicnem, delovnem in političnem okolju (Cvetko, 2002: 45). Danes pa so razmere, vsaj med mlajšimi ljudmi, popolnoma drugačne, saj se ta beseda uporablja zelo pogosto. Res pa je, da se s kariero oziroma njenim načrtovanjem ukvarja predvsem visoko izobražen kader. Vendar se pridružujem mnenju nekaterih strokovnjakov, da se bo ta, sicer ameriški način razmišljanja postopoma razširil na celotno aktivno populacijo, ne glede na izobrazbo in družbeni status.

1.2. Tradicionalno (sredina 20. stoletja) in novo pojmovanje kariere

Poleg različnega razumevanja besede kariera, so se v prejšnjem (20.) stoletju spreminjali tudi elementi, ki kariero sestavljajo.

A) Tradicionalno pojmovanje kariere vsebuje predpostavko, da imajo ljudje sposobnosti in motivacije, ustrezne za določen posel. Njeni elementi pa so naslednji:

- kariera je produkt individualnih prizadevanj in talenta,
- pretirana identifikacija jaza s kariero,
- uspeh v plačanem delu je glavni vir samospoštovanja, predvsem za nekatere skupine,

- hierarhične strukture birokratskih organizacij so omogočale karierne lestvice in s tem številne mehanizme nagrad,
- med posameznikom/posameznico in delodajalcem/delodajalko obstaja psihološka pogodba in sicer v smislu, da delavec prispeva delo, delodajalec pa varnost in možnost za delo.

Do izginjanja tradicionalnega pojmovanja kariere je prišlo predvsem zaradi razvoja novih tehnologij, sprememb v izobraževanju, zaradi globalizacije, sprememb na trgu dela in zaradi sprememb v pomenu dela.

B) Novo pojmovanje kariere vsebuje predpostavko, da kot odgovor na spreminjajoče se zahteve in potrebe gospodarstva potrebujemo sposobnosti in motivacijo za razvoj novih sposobnosti. Njeni elementi so naslednji:

- posamezniki/posameznice sami upravljajo kariere in se to od njih tudi pričakuje,
- multiplost karier; to pomeni več karier v različnih organizacijah hkrati,
- lateralni karierni premiki in ne toliko premiki navzgor,
- spodbuja se vseživljenjsko učenje in vseživljenjski samorazvoj; poudarek je na simbolni komunikaciji.

V novem pojmovanju se pojem kariere razširi, veže se še na družino in prosti čas. Pomembno je, da sam definiraš, kaj je zate kariera. Zato je značilna popolna identifikacija ljudi s samoizbrano kariero. Gre tudi za prepričanje lastni samozadostnosti; posameznik je sam odgovoren za svojo kariero. Psihološka pogodba starega kova med delavcem in delodajalcem je bržčas razpadla (predavanja iz podiplomskega študija, Načrtovanje kariere in poklicno usmerjanje, 2001, Černigoj, Sadar).

1.3. Definicije kariere

Dejstvo je, da enotnega odgovora na vprašanje, kaj je kariera, ni. Najdemo lahko veliko definicij, in sicer od najbolj preprostih in splošnih do kompleksnih. Osredotočila se bom predvsem na tiste definicije, ki vsebujejo elemente novega pojmovanja kariere.

1. Najprej naj navedem zelo enostavno definicijo kariere, ki sta jo zapisala William W. Werther ml. in Keith Davis. »Kariera so vsa dela , ki jih posameznik opravlja v svojem poklicnem življenju.« (Werther, Davis, 1986: 258)
2. Podobno opredelitev kariere najdemo v definiciji Ivana Svetlika: »Kariera je vse delo, ki ga posameznik opravlja skozi celotno delovno obdobje.« (Svetlik v Pretnar, 1999: 26)
3. Natančnejšo in obsežnejšo opredelitev kariere pa sta leta 1989 podala D. C. Feldman in H. J. Arnold:
 - Izraz kariera se ne nanaša danes le na posameznike v poklicih, ki imajo visok status in jim je omogočeno hitro napredovanje. Danes z besedo kariera označujemo zaporedja del, ki jih ljudje opravljajo v svojih delovnih zgodovinah, ne glede na poklic oz. organizacijsko raven.
 - Izraz kariera se ne uporablja več le za dela, ki pomenijo vertikalno mobilnost, torej premik navzgor v organizaciji. Čeprav še vedno velika večina delavcev stremi za napredovanjem, pa je vedno večje število ljudi, ki odklanjajo bolj odgovorna dela, raje ostanejo na osvojenem položaju, kjer so zadovoljni. Sedaj je v karieri bolj pogosta horizontalna mobilnost, včasih pa tudi premiki navzdol.
 - Izraz kariera ni več sinonim za zaposlenost le v enem poklicu ali v eni organizaciji. Danes je očitno, da vedno več ljudi doživlja multikariere, poti v karieri, ki vključujejo dvoje ali troje različnih področij in dve ali tri organizacije.
 - Ne velja več predpostavka, da ima le organizacija kontrolo nad posameznikovo kariero. Kolidži, visoke šole, vlada in sredstva množičnega obveščanja so vplivali na zaposlene, da se vedno bolj zavedajo koristi, če aktivno planirajo in usmerjajo lastne kariere (Feldman, Arnold v Cvetko, 2002: 46).

Ta definicija zajema elemente, ki so sestavina novega pojmovanja kariere in se otepa tradicionalnega pojmovanja. Poudarja multiplost karier, se pravi, da ima posameznik lahko (istočasno) več karier v različnih organizacijah hkrati, prav tako tudi poudarja lateralne karierne premike. Ta definicija obsega tudi mnenje, da kariera ni namenjena samo ljudem z visoko izobrazbo, tistim, ki so visoko na družbeni lestvici, temveč je kariera zaporedje (in »vzporedje«) del, ki jih ljudje opravljajo v svojih delovnih »zgodovinah«, ne glede na poklic oziroma organizacijsko raven.

4. Novo pojmovanje kariere vsebuje tudi Greenhausova definicija. »Kariera je vzorec vseh izkušenj, pridobljenih v zvezi z delom, ki usmerjajo in povezujejo potek posameznikovega življenja.« (Greenhouse v L. DeSimone in M. Harris, 1998: 346). Greenhouse pojasnjuje to definicijo tako, da se v definiciji združujeta objektivna sestavina (delo) in subjektivni pogled (posameznikova stališča, vrednote in pričakovanja). Sestavine v karieri so zaposlitvene aktivnosti in posameznikove reakcije. Nadaljnje Greenhouse navaja (podobno kot Feldman in Arnold v svoji definiciji), da je kariera proces, v katerem vsak posameznik doživlja kariero, ne glede na poklic, ki ga opravlja, nivo napredovanja ali stabilnost delovnega mesta (Greenhouse v L. DeSimone in M. Harris, 1998: 346).
5. Vsebino, ki jo danes vključujemo v pojem kariera, sta pri nas opisno opredeljevala v letu 1984 Jože Florjančič in Stane Možina (cf. Cvetko, 2002: 47). In sicer: »Če načrtujemo posameznikov razvoj, moramo pri tem poudariti celovitost osebnega razvoja, ki je rezultanta razvoja osebnosti, strokovnega razvoja in delovnega razvoja, to je doseganje (delovnih) rezultatov v delovni skupini oziroma organizaciji.« (Možina, Florjančič, Gabrijelčič, 1984: 88)

1.4. Vrste karier

Ločimo štiri vrste karier:

1. Stabilna kariera – Posameznik je na istem delovnem mestu od začetka do konca delovne dobe. Ti posamezniki se težko prilagajajo novim spremembam.
2. Vertikalna kariera – Posameznik počasi in vztrajno napreduje navzgor. Posamezniki, ki se opredeljujejo za to kariero, so bolj mobilni in bolj pripravljeni prevzemati nove naloge kot posamezniki, ki se opredeljujejo za stabilno kariero.
3. Horizontalna kariera – Tu poteka delovna pot posameznika na istem nivoju zahtevnosti in odgovornosti. Napredovanje se odvija v vodoravni smeri. Posameznik postaja čedalje širše usposobljen. Namesto, da bi postajal specialist, postaja generalist.
4. Ciklična kariera – Posameznik prevzema od časa do časa nove naloge in delovna mesta (primer – tipična ženska kariera, ki ima otroke). (Možina v Pretnar, 1999: 28).

Za katero vrsto kariere se bo posameznik odločil, pa je predvsem odvisno od njegovega celovitega osebnega, strokovnega in delovnega razvoja (to vsebino, ki jo danes vključujemo v pojem kariera, sta podala Jože Florjančič in Stane Možina). Strokovni razvoj vsebuje človekovo oblikovanje z izobraževanjem, z izbiro poklica, z usposabljanjem in s strokovnim izpopolnjevanjem, ki zagotavljajo njegovo napredovanje pri delu. Osebnostni razvoj lahko definiramo kot razvoj osebnostnih lastnosti posameznika v širšem smislu. Pri tem mislimo na splet teh lastnosti, vrednot, nagnjen, motivov, stališč, interesov, ki skupaj z njegovimi sposobnostmi, znanjem in delovnimi dosežki oblikujejo celovito osebnost. Takšna osebnost je rezultanta psiho-socioloških in ekonomsko-materialnih vplivov, dejavnikov in izkušenj, pridobljenih z delovanjem v okviru družinskega, vzgojnoizobraževalnega, organizacijskega in družbenega okolja. Delovni razvoj pa pomeni uveljavitev ali uspeh posameznika na nekem področju delovanja. Nanaša se tako na uspeh pri delu v organizaciji, v družbenem ali političnem življenju, v samoupravnih skupnostih, občini, krajevni skupnosti in drugod (Možina, Florjančič, Gabrijelčič, 1984: 89-90).

Isto delitev kariere najdemo tudi pri Michaelu Driverju, ki je raziskoval karierni razvoj v ZDA. Ugotovil je, da kljub veliki raznolikosti karier obstaja nekaj vzorcev. Sledi jim vsak posameznik, temeljijo pa na posebnih potrebah in željah, ki jih skušajo ljudje uresničiti v svojem zaposlitvenem obdobju. Ti vzorci torej temeljijo na osebnih potrebah in aspiracijah, ki jih ljudje želijo realizirati v teku delovnega življenja. Izhaja iz naslednjih elementov: čas kariernega izbora, trajnost izbora, smer karierne spremembe in osnovni motiv (predavanja iz podiplomskega študija, Načrtovanje kariere in poklicno usmerjanje, 2001, Černigoj, Sadar).

1.5. Stopnje na poklicni poti

Tabela 1.1: Stopnje na poklicni poti

Stopnja kariere	Poklicna/družinska vloga	Poklicne naloge	Starost
izobraževanje za pridobitev strokovne izobrazbe oz. poklica	štipendist, samski	razvoj in odkrivanje lastnih interesov in potreb, pridobivanje znanj, sposobnosti in veščin – glede na poklic	16-24 let
uvajanje, pripravništvo	novinec, pripravnik	premagovanje prvega šoka pri soočanju z realnostjo delovnega okolja, čim hitrejša in čim učinkovitejša vključitev v organizacijo, usposobitev za konkretno delovno mesto	17-25 let
pridobivanje izkušenj, začetek poklicne poti	začetnik, mlad delavec/poročen	prevzem odgovornosti, zbiranje prvih delovnih izkušenj, pomembnih za nadaljnjo kariero, odločitev o tem, ali izbrano delovno okolje in organizacija zadovoljujeta posameznikove predstave, zahteve in potrebe	20-30 let
srednja stopnja poklicne poti	delavec, strokovnjak, vodja, manager/ oče, mati, majhni otroci	odločitev za specializacijo ali širino in/ali prevzem vodstvenih odgovornosti, nadaljnje izobraževanje in izpopolnjevanje, postati produktivna osebnost na svojem poklicnem področju, načrtovanje svojega nadaljnjega razvoja in poklicne poti – kariere	28-45 let
krizno obdobje na sredini poklicne poti	različne vloge v organizaciji/ oče, mati, šoloobvezni otroci	obvladovanje neskladja med pričakovanim in doseženim, svojemu poklicnemu življenju dati nov smisel, postaviti nove cilje, uskladitev vrednostne sodbe o pomenu poklicnih aktivnosti za zasebno življenje, prevzemanje mentorskih funkcij	35-45 let
zadnje obdobje poklicne poti	štabna ali linijska opravila/ vodstveni ali vodilni delavec/ oče, mati, odrasli otroci	uresničevanje mentorskih nalog, dopolnjevanje interesov in sposobnosti, ki temeljijo na delovnih izkušnjah, pridobitev sposobnosti, ki so vezane na odločitve v kriznem obdobju, specializacija, vodstvene naloge, umik v »zasebno življenje«	50-55 let
popuščanje in postopen umik	različne vloge v organizaciji, svetovalec	postopno zmanjševanje vpliva, moči in odgovornosti, akceptiranje mnenj in predlogov mlajših sodelavcev, iskanje nove vloge v organizaciji, v skladu z zmanjšanjem pristojnosti in motivacije	55-60 let
upokojeitev	upokojenec	sprejetje velikih sprememb v načinu življenja, standardu in podobno, ostati fizično in psihično dejaven, prenašanje življenjskih in delovnih izkušenj	60-65 let

Vir: Bernardin v Pretnar, 1999: 27

Smiselno se mi zdi, da razlikujemo pojma karierna in poklicna pot. Menim, da je karierna pot pojem, ki vključuje tudi poklicno pot. Karierno pot bi opredelila kot pot, ki se prične že v zgodnjem otroštvu, od našega zavedanja naprej; v smislu kaj vse vpliva na oblikovanje naše osebnosti, interese in motive, na podlagi katerih se odločimo za ožjo poklicno pot in tudi druge poti, ki prav tako pomembno vplivajo na našo kariero (npr. zasebna sfera, vse dejavnosti in aktivnosti, s katerimi se ukvarjamo). Karierna pot se nadaljuje s tem, ko začnemo s poklicno potjo, in se konča z našo življenjsko potjo. Naša karierna pot se torej v resnici začne že v zgodnjem otroštvu in traja do konca življenja. Poklicno pot pa bi opredelila kot tisto, ki se nanaša na obdobje zaposlitve in se konča z umikom v upokojitev.

Ta pot vsebuje stopnje (faze), ki jih je lepo prikazal Bernardin (glej tabelo 1.1), stopnje same pa vsebujejo naslednje elemente: stopnja kariere, poklicna/družinska vloga, poklicne naloge in starost.

2. ZGODOVINSKI ORIS INSTITUCIONALNIH IN VSEBINSKIH SPREMENB FAKULTETE ZA DRUŽBENE VEDE

V tem poglavju imam namen prikazati, kako se je Fakulteta za družbene vede institucionalno in vsebinsko spreminjala tekom svoje zgodovine. V nalogi so zajeti diplomanti vseh smeri in usmeritev (v empiričnem delu - tri časovne točke in sicer: redni diplomanti iz let 1988, 1994 in 2000), zato je pomembno, da institucionalne spremembe prikažem podrobneje in nakažem vsebinske spremembe fakultete od njene ustanovitve do danes (tudi pogled v prihodnost). Nameravam tudi prikazati izredno hitro rast fakultete, in sicer tako po številu študentov in diplomantov (glej poglavje Dinamika vpisa in diplomiranja po letih in smereh, tabela 3.1), pa tudi rast in širitev fakultete na vseh področjih, ne samo na njenem izredno pomembnem pedagoškem področju. Vsa ta gibanja in spremembe vplivajo na znanje ljudi, na njihove kariere in na naravo trga dela, ki ga zasedajo.

Fakulteta je v svoji zgodovini preživela marsikatero burno obdobje, pa tudi dve politični ureditvi in dve državi. Ob ustanovitvi leta 1961 (takrat Visoka šola za politične vede) je Slovenija spadala v državo SFRJ (Socialistično federativno republiko Jugoslavijo) in njen socialistični režim. Tako je ostalo vse do slovenske osamosvojitve leta 1991, ko je Slovenija postala samostojna, demokratično usmerjena država (Republika Slovenija). Vendar pa je fakulteta kljub temu, da so jo sprva upravičeno imenovali »partijska šola«, vseskozi kazala tudi svoje lastne, vedno bolj nabrušene zobe, deloma zaradi svojeglavosti in deloma zaradi preudarnosti kadra. Zaradi tega je tudi nemalokrat zašla v težave s tedanjo oblastjo. Vendar pa ji nihče ni mogel preprečiti njenih osnovnih pedagoških in zlasti raziskovalnih ciljev, ki so polagoma pripeljali do tega, da ima fakulteta danes (mejnike preimenovanj glej v tabeli 2.1) tako močno in razširjeno pedagoško enoto pa tudi obsežno raziskovalno enoto (Inštitut za družbene vede) s številnimi raziskovalnimi centri pa še osrednjo družboslovno knjižnico Jožeta Goričarja (ODK JG), lasten računalniški center, Založbo FDV in Arhiv družboslovnih podatkov.

Tabela 2.1: Mejniki preimenovanj Fakultete za družbene vede

LETO	NAZIV
31.1.1961-1968	Visoka šola za politične vede
1968-1970	Visoka šola za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
15.7.1970-1991	Fakulteta za sociološke, politične vede in novinarstvo.
od 1991	Fakulteta za družbene vede

2.1. Visoka šola za politične vede

Visoka šola za politične vede je bila ustanovljena na pobudo in z neposredno pomočjo CK Zveze komunistov Slovenije. Ljudska skupščina SR Slovenije je 31. 1. 1961 sprejela zakon o ustanovitvi Visoke šole za politične vede. V tem dokumentu in v programski orientaciji šole so bile opredeljene njene naloge,

- da izobražuje kadre za vsa področja političnih ved, ki so zanjo temeljne;
- da razvija raziskovalno delo na področju političnih ved pa tudi drugih družboslovnih disciplin in
- da gradi nove discipline, ki naj bi bogatile dotedanji fond tradicionalnih družboslovnih in humanističnih nacionalnih znanosti.

Visoka šola je bila zasnovana celovito zato, da teoretično in analitično-empirično, na temelju marksistične znanosti (glej tudi S. Dolanc 1964, TiP) proučuje družbeno stvarnost in probleme socialističnega samoupravljanja, da razgrinja nadaljnje poti razvoja samoupravljanja, da analizira protislovja in konflikte mlade družbe, razhajanja med normativnimi vizijami in realizacijo samoupravnih idej v stvarnosti, da kaže na smeri razvoja družbe in tako prispeva k političnemu, gospodarskemu in kulturnemu razvoju socialistične skupnosti.

Univerza v Ljubljani je imela tedaj v programu pretežno humanistične discipline, družboslovja je bilo malo. Z ustanovitvijo Visoke šole za politične vede (VŠPV) je bila

tako tudi »končno izpopolnjena vrzel v sistemu visokega šolstva v Sloveniji«, kajti dobili smo ustanovo, ki je začela vzgajati visoko izobražene kadre (glej prvotne katedre v tabeli 2.2) za delo v družbenih in političnih organizacijah, organih oblasti in državne uprave, v tisku in publicistiki in ki bo izobraževala tudi predavatelje družbenih ved na drugih pedagoških zavodih. Tako so bili definirani smotri in cilji v prvih programskih dokumentih mlade institucije (Vreg, 1981: 6). Ker pa je to in druge družboslovne šole ustanovila tedanja oblast in so šele čez čas postale del univerze, se med prejšnjimi članicami ljubljanske univerze in »novimi« članicami vse do danes vleče določena (včasih upravičena, včasih neupravičena) zamera, razvidna iz občasnih prask, negativnih omenjanj in podobnega.

Tabela 2.2: Prikaz kateder, ki jih je oblikovala Visoka šola za politične vede

V študijskem letu 1961-1962 so bile štiri katedre:	V študijskem letu 1963-1964 je bilo pet kateder:
➤ za filozofijo in sociologijo	➤ za politične vede
➤ za ekonomijo	➤ za filozofijo in sociologijo
➤ za družbenopolitični sistem	➤ za ekonomske vede
➤ za mednarodne odnose	➤ za mednarodne odnose
	➤ za novinarstvo

Vir: Sfiligoj, 1981: 15

Kakor lahko vidimo iz tabele 2.2, so bila šele v tretjem študijskem letu 1963-1964 prva predavanja na novinarski smeri, prav tako pa so bili v okviru novinarske katedre že takrat oblikovani nekateri komunikološki predmeti. Visoka šola je v tem obdobju tudi močno razvila študij sociologije ter izoblikovala vrsto občnih in posebnih socioloških in metodoloških predmetov (Vreg, 1981: 8). Visoka šola je že leta 1962 uvedla tudi predmet metodologija družboslovnega raziskovanja, kar je kazalo na to, da je bil del profesorskega zbora in predstavnikov ustanoviteljev že na začetku precej svojeglav. Marksizem je namreč tedaj gledal na sociologijo še kot na sumljivo buržoazno znanost (Korošec, 1996: 17). Visoka šola je v petih letih svojega obstoja razvila celovit program študija političnih in socioloških ved ter novinarstva. V okviru političnih in socioloških ved pa je že leta 1963 uvedla tudi podiplomski študij (Korošec, 1981: 7-8).

2.2. Visoka šola za sociologijo, politične vede in novinarstvo

Svet šole je ob petletnici obstoja že presodil, da »področje socioloških in političnih ved, prav tako pa tudi novinarstva, predstavlja samostojno in pomembno skupino družbenih ved, ki nedvomno sodi v organizacijski okvir slovenske univerze«. Tako je decembra 1966 skupščini SR Slovenije predlagal, naj visoko šolo z zakonom preimenuje v Fakulteto za sociološke, politične vede in novinarstvo ter jo vključi v univerzo.

Ker se je postopek preimenovanja visoke šole v fakulteto zaradi splošne preobrazbe visokošolskega študija nekoliko zavlekel, je skupščina leta 1968 institucijo z zakonom najprej preimenovala v Visoko šolo za sociologijo, politične vede in novinarstvo (VŠSPN). S tem sklepom je zavod tudi formalno postal matičen za sociologijo in novinarstvo (Vreg, 1981: 8), število kateder se je zmanjšalo iz pet na štiri (glej tabelo 2.3).

Tabela 2.3: Prikaz kateder, ki jih je oblikovala Visoka šola za sociologijo, politične vede in novinarstvo

V tem obdobju so bile temeljne delovne enote naslednje katedre:
➤ za politične vede in mednarodne odnose
➤ za novinarstvo
➤ za ekonomske vede
➤ za kadrovsko-organizacijske vede

Vir: Vreg, 1981: 8

Visoka šola za sociologijo, politične vede in novinarstvo je v tem dveletnem prehodnem obdobju uvedla vrsto novih posebnih vrst sociologije, uvedla je nove novinarske in komunikološke predmete, prav tako pa je pripravila nov študijski načrt, ki je poleg sociološke, politološke in novinarske smeri predvidel tudi razvoj študija mednarodnih odnosov (Vreg, 1981: 9).

2.3. Fakulteta za sociološke, politične vede in novinarstvo

Posebna komisija ljubljanske univerze, ki so jo sestavljali ugledni družboslovci, je leta 1969 ugotovila, da VŠSPN izpolnjuje tako kadrovske kot pedagoške, pa tudi znanstveno-raziskovalne zahteve za to, da postane fakulteta. Skupščina SR Slovenije je 15. julija 1970 sprejela sklep o preosnovanju visoke šole v fakulteto in o priključitvi Visoke šole oziroma fakultete k Univerzi v Ljubljani (Vreg, 1981: 9). Fakulteta je pod tem imenom delovala dobri dve desetletji in razvijala nove programe, katedre in predmete (glej tabelo 2.4).

Tabela 2.4: Prikaz oddelkov in kateder, ki jih je oblikovala Fakulteta za sociološke, politološke vede in novinarstvo (FSPN) v študijskem letu 1978/79

V študijskem letu 1978/1979 so bili na FSPN naslednji oddelki in usmeritve:	Ob 25 letnici (1986) je imela FSPN na sedmi stopnji visokošolskega izobraževanja naslednje oddelke in usmeritve:
A) Sociologija: ➤ analitično raziskovalna ➤ kadrovske - organizacijske ➤ usmeritev za socialno delo	A) Sociologija: ➤ analitična ➤ kadrovske ➤ družboslovna informatika
B) Smer za politične vede: ➤ mednarodnopolitična usmeritev ➤ družbenopolitična usmeritev	B) Politologija: ➤ družbenopolitična ➤ mednarodni odnosi
C) Novinarstvo	C) Novinarstvo
D) Smer za STM	D) Obramboslovje
E) Smer za SLO	E) STM

Viri: Sfiligoj, 1981: 15; Korošec, 1996: 20; vodja študijskega referata, Neli Babič (ustni vir)

Nekaj splošnih informacij o uvedenih spremembah. V študijskem letu 1975/1976 je bila uvedena smer za splošno ljudsko obrambo (SLO), kasneje imenovana obramboslovje, v naslednjem letu pa pedagoška smer za študij samoupravljanja s temelji marksizma (STM). Poleg razvoja osnovnih občin predmetov pa so se vse bolj razvijali tudi posebni usmeritveni predmeti.

V študijskem letu 1975/1976 je fakulteta začela postopno uvajati nov učni načrt, ki pomeni pomembno prelomnico v njenem razvoju. Oblikovanje in uvajanje novega učnega načrta je bilo zaključeno s študijskim letom 1978/1979 in sicer tako, kot je prikazano v tabeli 2.4 (glej tudi Sfiligoj, 1981: 15).

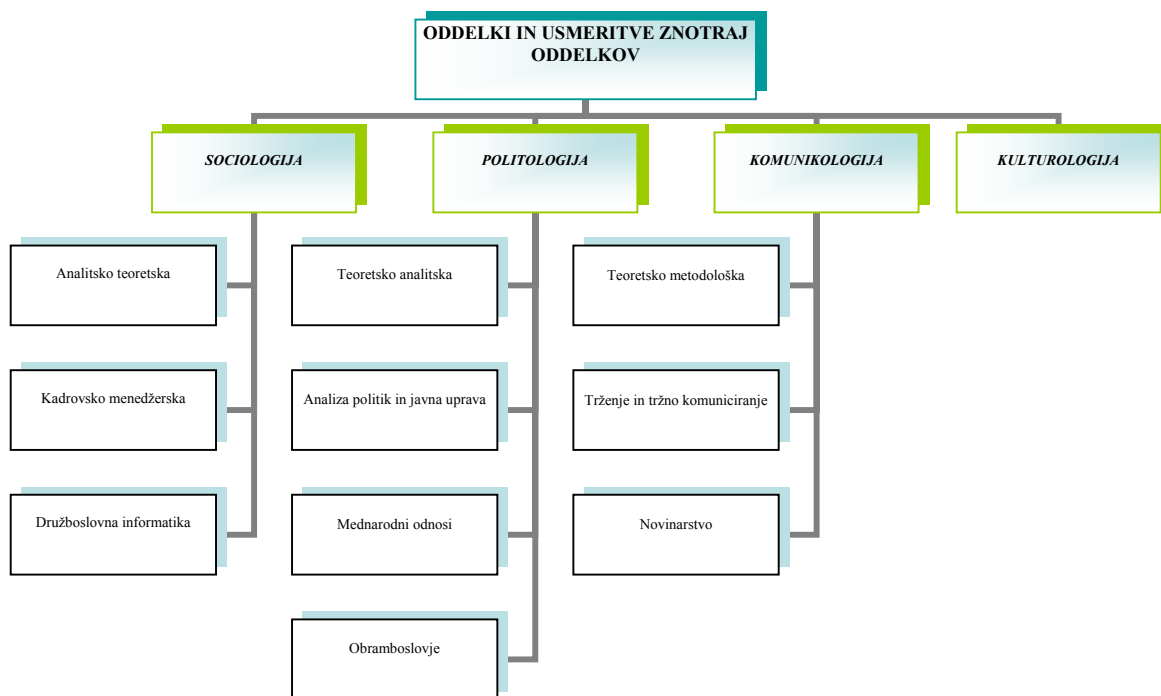
Leta 1984 je bila uvedena nova študijska smer v okviru sociologije, družbena informatika, danes katedra za informatiko in metodologijo (Korošec, 1996: 20). Že mnogo prej pa kadrovska smer, ki na fakulteti deluje vse od leta 1972/1973 (Pretnar, 1999: 29).

Poudariti moramo tudi, da je študij komunikologije, ki se je razvijal v okviru novinarske smeri, v 80. letih doživel velik razvojni razmah.

2.4. Fakulteta za družbene vede

Z začetkom samostojne Slovenije (1991) je fakulteta doživela korenite spremembe. Ena od teh je vsekakor preimenovanje prejšnje Fakultete za sociološke, politološke vede in novinarstvo (FSPN) v Fakulteto za družbene vede (FDV). Prišlo je do številnih vsebinskih, programskih in organizacijskih sprememb. Fakulteta je ustanovila nov oddelek za kulturologijo, znotraj katerega deluje (zaenkrat edina) kulturološka katedra, in oddelek za komunikologijo, v okviru katerega sta komunikološka katedra in pa katedra za novinarstvo. Prav tako obramboslovje od leta 1991 spada v oddelek za politologijo. Ukinjena je bila katedra za samoupravljanje s temelji marksizma (STM), saj v skladu z novim, demokratičnim režimom ni bilo več aktualno izobraževati študentov na tem področju. Kot vemo, se je Slovenija leta 1991 odcepila, natančneje razdružila, od Socialistične federativne republike Jugoslavije, in postala »samostojna mlada« demokratična država. Zato je bilo tudi izobraževanje na vseh nižjih šolskih in visokošolskih nivojih usmerjeno v novo vsebinsko strategijo, ki je stremela k demokratizaciji programov in predmetov. Pričakovati je torej bilo, da bo v primerjavi s prejšnjim stanjem prišlo do korenite preureditve in reorganizacije Fakultete za družbene vede (glej sliko 2.1).

Slika 2.1: Oddelki in katedre, ki jih je leta 1991 oblikovala Fakulteta za družbene vede

2.5. Pedagoška, raziskovalna in storitvena dejavnost fakultete danes in pogled v prihodnost

Pedagoško enoto na fakulteti sestavljajo danes oddelki in katedre. V oddelke poleg kateder spadajo tudi raziskovalci iz raziskovalnih centrov (in od drugod), ki lahko ob izpolnjevanju habilitacijskih meril Univerze v Ljubljani redno sodelujejo v pedagoškem procesu. Oddelki na fakulteti FDV so za sociologijo, politologijo, komunikologijo in za kulturologijo.

V okviru teh oddelkov je 12 kateder, in sicer za teoretično sociologijo, za socialni in kadrovski menedžment, za družboslovno informatiko in metodologijo (sociološki oddelek); za teoretsko analitsko politologijo, za analizo politik in javno upravo, za mednarodne odnose, za obramboslovje (politološki oddelek); za medijske in komunikacijske študije, za novinarstvo, za tržno komuniciranje (komunikološki oddelek); za kulturologijo in, končno, katedra za tuje strokovne jezike (infrastrukturni meta oddelek). Raziskovalno delo na fakulteti poteka, poleg raziskovanja, ki ga

pedagogi opravljajo za svoje potrebe sami, brez posebnih dodatnih aranžmajev, še v okviru raziskovalne enote Inštituta za družbene vede (IDV), ki jo sestavljajo raziskovalni centri. Teh centrov je v okviru IDV ta hip 17.

Prav tako najdemo v okviru fakultete še druge, že omenjene enote, ki podpirajo pedagoški in raziskovalni proces: Osrednjo družboslovno knjižnico Jožeta Goričarja, računalniški center, Arhiv družboslovnih podatkov (posebna internetna stran FDV: www.fdv.uni-lj.si) in Založbo FDV, ki izdaja med drugim tudi revijo Teorija in praksa. Založba je bila (pod drugim imenom) ustanovljena že leta 1964 in se je že takrat s teoretičnimi in publicističnimi prispevki, objavljenimi največkrat v »hišni« reviji Teorija in praksa, aktivno vključila v znanstveno življenje in v družbenopolitično preobrazbo slovenske javnosti (glej več v Vreg, 1981: 8).

Vendar pa fakulteta danes ne miruje in je že usmerjena k novemu cilju in v prihodnost, saj so že oblikovana stališča za pričetek oblikovanja novega sistema študija in prenove študijskih programov na FDV, na temelju t. i. bolonjskega procesa. Njegov končni cilj je vzpostavitev skladnega in povezanega evropskega visokošolskega prostora (angl. kratica EHEA¹). Ta proces postopnega izenačevanja visokošolskih programov in javnih pričeval, zaradi potreb skupnega evropskega trga dela, nima le organizacijsko-upravljaljske, ampak tudi vsebinske (razvijanje nove filozofije, zamisli in strategij) in socialno dimenzijo (zmanjševanje socialnih in spolnih neenakosti ter povečanje družbene kohezije v vsem evropskem prostoru).

Oblikoval naj bi se visokošolski študij z dvema oziroma tremi stopnjami. Ta proces ima na eni strani strukturne, na drugi pa vsebinske determinante. Strukturne determinante vsebujejo:

- trajanje posameznih stopenj (prva stopnja 3 do 4 leta; druga stopnja 1 do 2 leti; tretja stopnja 3 leta; - to velja, če se študij izvaja kot redni študij),
- pogoje za vpis,
- časovni obseg organiziranih pedagoških dejavnosti,

¹ European Higher Education Area (glej, www.uni-lj.si/Kakovost/prispevki/zvezaEK.asp)

- ovrednotenje posameznih stopenj s kreditnimi točkami, s katerimi naj bi se ocenjevale vse obveznosti študentov (sistem ECTS: European Credit Transfer System).

Vsebinske determinante oblikovanja novega sistema študija z dvema oziroma s tremi stopnjami, pa so naslednje:

- vrste programov,
- vsebina programa,
- sestavine študijskih programov.

(glej, www.uni-lj.si/Kakovost/evropski.asp)

Iz vsega prikazanega je razvidno, da je imela Fakulteta za družbene vede, kljub relativno kratkemu obstoju (nekateri univerze so stare do 1000 let) že kar pestro vsebinsko, kadrovsko in institucionalno zgodovino. Šla je skozi številna burna obdobja, ki so jo utrdila, sedaj pa se prilagaja novim usmeritvam naše dinamične in vedno bolj odprte družbe. Najbolj pomembna med njimi je vsekakor vstop Slovenije v Evropsko Unijo (1. maj 2004), ki pa je, kot kaže, ni pričakala nepripravljena.

3. VZORČNI OKVIR, TEREN IN POSPLOŠEVANJE REZULTATOV

3.1. Dinamika vpisa in diplomiranja po letih in smereh

Z raziskavo Karierne poti diplomantov FDV smo poskušali analitsko proučiti časovno spreminjajoče se vzorce postopnega prehajanja diplomantov te fakultete iz sfere šolanja na trg dela oziroma v sfero zaposlitve, v zadnjih dveh desetletjih. V tem času, ki so ga spremljale korenite politične, gospodarske in družbene spremembe, se je zelo povečal (redni in izredni) vpis na fakulteto, sama organizacija fakultete pa je doživela znatne spremembe. Spremembe so tako glede vpisnih pogojev (od prostega vpisa, ki so ga uravnavale fakultete same, je prišlo do omejenega vpisa, centralno nadzorovanega s točkami eksterne srednješolske mature, ki avtomatsko razporejajo dijake glede na pridobljene točke in vpisne želje, do popolnitve razpisanih prostih mest na fakultetah) glede notranje vsebinske členitve študija (vsebinska diferenciacija) in tudi glede učnih in drugih fakultetnih kadrov, ki skrbijo za nemoten študijski in raziskovalni proces.

Vsebinski opis členitve študija skozi čas sem prikazala v poglavju Zgodovinski oris institucionalnih in vsebinskih sprememb Fakultete za družbene vede. Najvažnejša kvantitativna značilnost pregledanega obdobja je relativno stanovitna rast fakultete do leta 1990 in nato njena velika številčna rast v zadnjem desetletju. Ta značilnost, ki je sicer splošna poteza družboslovnih fakultet tranzicijskih dežel (verjetno zaradi uvajanja trga in kapitalizma ter nove pravne ureditve), ima za trg dela pomembne posledice.

V grafičnem prikazu (tabela 3.1) poleg števila diplomantov po sedaj obstoječih oddelkih, v katerih so smiselno vključene še smeri oziroma oddelki iz prejšnjih obdobj, (glej poglavje Zgodovinski oris institucionalnih in vsebinskih sprememb Fakultete za družbene vede), nakazujemo še skupno število vpisanih in diplomiranih po letih ter razmerje med številom vpisanih in številom diplomiranih v obdobju od 1980 do 2002. To razmerje je z vidika izvajalca in javnega financerja, torej predvsem države, naravna (približna) mera učinkovitosti študija. Z vidika vpisanih študentov (in njihovih družin, ki študij sofinancirajo) pa je to razmerje naravna mera uspešnosti študija na FDV. Mera

je približna zato, ker je začetni vpis iz leta v leto rasel (ni bil konstanten), poleg tega so se na študij višjih letnikov lahko prepisovali študenti iz drugih šol.

Tabela 3.1: Število vpisanih študentov in diplomantov rednega in izrednega študija (1., 2., 3. in 4. letnik; brez B programov in absolventov) na FDV, po smereh, 1980-2002²

Študi. leto	Skupaj vpis (1)	Dipl. sociol. (2)	Dipl. polit. (3)	Dipl. kom. (4)	Dipl. nov. (5)	Dipl. kult. (6)	Dipl. obr. (7)	Dipl. STM (8)	Skupaj diplomantov (9)	Razmerje (1) : (9) (10)
1980		39	19	0	23	0	6	3	91	
1981		46	21	0	13	0	6	11	97	
1982		47	20	0	17	0	9	10	103	
1983	805	37	25	0	15	0	30	8	115	7 : 1
1984	940	48	11	0	12	0	11	6	88	11 : 1
1985	1006	41	22	0	19	0	27	9	118	8,5 : 1
1986	967	41	29	0	23	0	32	9	134	7 : 1
1987	931	40	25	0	24	0	30	3	122	7,6 : 1
1988	885	28	16	0	23	0	29	6	102	8,7 : 1
1989	905	33	10	0	25	0	28	4	100	9 : 1
1990	990	47	20	0	24	0	15	5	111	9 : 1
1991	1218	33	18	0	30	0	21	0	102	12 : 1
1992	1310	33	11	0	14	0	12	0	70	18,7 : 1
1993	1600	45	24	0	19	0	-	0	88	18,2 : 1
1994	1769	46	15	0	36	0	-	0	97	18,2 : 1
1995	2077	48	27	0	39	0	-	0	114	18,2 : 1
1996	2295	92	45	0	52	0	-	0	189	12,1 : 1
1997	2543	66	52	0	47	0	-	0	165	15,4 : 1
1998	2696	76	69	29	87	1	-	0	262	10,3 : 1
1999	2654	99	90	59	62	3	-	0	308	8,6 : 1
2000	2799	87	100	69	62	12	-	0	330	8,5 : 1
2001	3058	94	127	96	59	12	-	0	388	7,9 : 1
2002	3330	119	173	100	40	31	-	0	463	7,2 : 1

V tabeli 3.1 sem zajela tako diplomante rednega kakor tudi izrednega študija. Nemogoče je bilo dobiti podatke, predvsem pri rubriki 1 (skupaj število vpisanih od leta 1980-1992), za reden in izreden študij posebej. Poleg tega od šolskega leta 2002/2003 ni več posebej evidentirano (ni več pomembno), kdo je (bil) izreden in kdo reden diplomant. Podatke pod rubriko 1 (skupaj število vpisanih študentov) sem v celoti

² Za leto 1980, 1981 in 1982 ni bilo na voljo virov, iz katerih bi lahko razbrala, koliko študentov se je v teh treh letih vpisalo na fakulteto. Zato se tudi ni dalo izračunati razmerij med skupaj vpisanimi bruci in skupaj diplomiranimi absolventi za omenjena tri leta; študijsko leto pomeni npr. leto 1980, da je to študijsko leto 1980/81

dobila pri vodji študijskega referata na FDV, Neli Babič, prav tako tudi za diplomante od leta 1993 do 2002, tiste od leta 1980 do 1992 pa sem morala prepisati iz arhiviranih evidenc diplomantov Fakultete za družbene vede (po posameznih smereh).

V tabeli 3.1 sem poleg sociologije, politologije, novinarstva, komunikologije, kulturologije (oddelki in katedra; novinarstvo spada zdaj v komunikološki oddelek) posebej zajela tudi smer STM, torej začasno smer za študij samoupravljanja s temelji marksizma (pedagoška smer), in pa smer obramboslovje (prej smer SLO za splošno ljudsko obrambo), ki je z reorganizacijo fakultete leta 1991 postala del politologije.

Od leta 1993 dalje sem obramboslovce prištela k politologom (glej tabelo 3.1, stolpca 3 in 7), saj sem dobila take agregirane podatke, ki diplomante obramboslovja že vključujejo med diplomante politologije, pa čeprav tega leta prvi absolventi obramboslovja, ki so po novem spadali med politologe, še niso diplomirali.

Iz prikazanih razmerij med skupaj vpisanimi študenti (v prvi, drugi, tretji in četrti letnik; brez B programov in absolventov) in diplomanti istega leta, lahko iz tabele 3.1, točka 10 ugotovimo, da so ta razmerja največja sredi devetdesetih letih, v letih 1992, 1993, 1994, 1995, 1996 in 1997. V tem obdobju je po številu vpisanih študentov zaznati največjo rast fakultete. Razlog lahko poiščemo v tedanji reorganizaciji, ki jo je fakulteta izvedla leta 1991, in nagli rasti vpisa, ki je reorganizaciji sledila. V začetnem letu tega obdobja sta bila uvedena dva nova oddelka, oddelek za komunikologijo in oddelek za kulturologijo, in pa seveda nove usmeritve znotraj teh dveh oddelkov, kakor tudi že v obstoječih oddelkih. Iz vsega tega lahko ugotovimo, da se je vpis na Fakulteto za družbene vede strmo večal, diplomantov iz novih oddelkov in usmeritev pa v omenjenih letih še nismo imeli (študij traja približno 5 do 6 let, k 4 letom študija lahko v povprečju štejemo eno leto ponovnega vpisovanja in še do enega leta absolventskega staža, kar vse dopušča in plačuje država iz javnih financ). Prve diplomante iz kulturologije in komunikologije dobimo tako šele 1998, zato je tega leta omenjeno razmerje znatno manjše, ker se skupno število diplomantov poveča, zaradi prvih diplomantov omenjenih novih smeri (glej tabelo 3.1, stolpec 10). Čeprav je v tabeli 3.1 omenjeno razmerje med vpisanimi in diplomanti leta 1983 in 2002 podobno, 7 proti 1, je številski raven obeh kategorij na koncu obdobja štirikrat višja od začetnega obdobja. V to številno

populacijo diplomantov bomo posegli tako, da bomo izbrali le tri leta: 1988, 1994 in 2000. Za analizo trendov v kariernih poteh diplomantov FDV si obetamo dober vzorec.

3.2. Vzorčenje populacije (vzorčni okvir)

Izbor diplomantov v zgolj treh časovnih točkah predstavlja vzorec sicer širšega vzročnega okvira. V tej točki nameravamo opisati kakovost vzorca, ki ga uporabljamo za empirično analizo oziroma za posploševanje o vzorcih kariernih poti oz. njihovih trendov. Zato najprej nekaj terminoloških pojasnil.

Problematiko vzorčenja pri anketnih raziskavah lahko v splošnem razdelimo na dve podpodročji (Kalton & Vehovar 2001: 66): načrtovanje vzorca in izračunavanje vzorčne variance, vključno z izborom primerne cenilke, ki nam lahko da strokoven vtis o natančnosti vzorčnih cen. Najprej se pomudimo pri načrtovanju vzorca za raziskavo Karierne poti diplomantov FDV.

V prvem koraku smo identificirali ciljno populacijo, vse diplomante FDV (glej poglavje 3.1.). V drugem, potem ko smo že rešili identifikacijo ciljne populacije in opredelili vzorčni okvir (glej tabelo 3.1, stolpec 10 - vendar smo vzeli samo diplomante rednega študija), nas je zanimal le izbrani, čimbolj reprezentativen del celotne populacije diplomantov FDV v zadnjih 15 letih (od 1988 dalje). Videli smo, da je okrog leta 1988 na celotnem FDV (tedaj še FSPN) diplomiralo skoraj 100 ljudi letno, do leta 2000 pa se je število diplomantov potrojilo, na okrog 300 oseb. Odločili smo se, da z vzorcem posežemo v celotno populacijo oziroma v ves možni vzorčni okvir le v treh značilnih časovnih točkah: leta 1988, leta 1994 in leta 2000 (enaka širina časovnega intervala, enaka povprečni dolžini trajanja študija). Takšna zastavitev naj bi omogočala, da bi lahko tudi za zadnje diplomante, ki so dokončali študij leta 2000, dobili vpogled v načine njihovega prehajanja v zaposlitev, ker je bila anketa izvedena 3 leta po opravljeni diplomi (od oktobra, 2003 do januarja, 2004).

Za izdelavo seznamov diplomantov v izbranih letih sem uporabila administrativno evidenco diplomantov FDV, ki jo vzdržuje študijski referat fakultete. Iz nje sem si izpisala vse diplomante rednega študija, s priimki, imeni in tedanjimi naslovi bivanja, ki

so diplomirali v letih 1988, 1994 in 2000 (tabela 3.2, točka 1). Lahko rečemo, da je glede njihovega števila kakovost vzorčnega okvira dobra, bil je primeren (Kalton & Vehovar 2001: 67). Ker v vzorčnem okviru ni bilo manjkajočih elementov (enot), nam ciljne populacije ni bilo treba redefinirati. Glede na *numerus* adm. vzorčnega okvira smo lahko prvotni vzorčni okvir vnaprej - pred terenom - zmanjšali le za minimalnih 7 oseb (3 iz leta 1988, 4 iz leta 1994 in 0 iz leta 2000, podrobnosti glej točka 1.3 v tabeli 3.2). Bile pa so pričakovane težave z zastarelimi naslovi oseb v evidenci, saj se je verjetnost, da bi diplomanti še stanovali na naslovu, zabeleženem v evidenci FDV, zmanjševala z oddaljenostjo od časa diplomiranja.

Naslednja faza raziskave je bilo zato individualno razčiščevanje iz administrativne evidence pridobljenih naslovov diplomantov (tabela 3.2, točke od 1.0 – 2.6). Najprej sem primerjala naslove s tistimi v Telefonskem imeniku Slovenije (TIS). Na ta način sem preverila naslove oseb, ki so diplomirale v letih 1988 in 1994. To je za skupaj 179 diplomantov. Pridobljene naslove diplomantov, ki so diplomirali leta 2000, nisem primerjala v Telefonskem imeniku Slovenije, kajti zanje sem domnevala, da imajo še vedno pogoste stike s starši oziroma s krajem, kjer so živeli v času študija, prav tako pa tudi, da jih še vedno veliko živi na naslovu, veljavnim v času študija. Vrnjenih dopisov z oznako »neznani naslovnik« pa je bilo le 6.

Po pregledu vseh naslovov v telefonskem imeniku sem dobila naslednje rezultate: za leto 1988 je bilo 58 priimkov še vedno na naslovu, ki sem ga dobila v evidenci diplomantov Fakultete za družbene vede (točka 1.2 v tabeli 3.2), 33 pa jih nisem našla v telefonskem imeniku, vendar pa sem jim kljub temu poslala dopis. Za leto 1994 je bilo 60 priimkov oz. ljudi še vedno na istem naslovu (točka 1.2 v tabeli 3.2), 28 pa ne več. Seveda pa sem tudi tem poslala dopis.

Rada bi povedala, da sem v Telefonskem imeniku Slovenije preverjala priimke zato, ker me je skrbelo, predvsem za leti 1988 in 1994, koliko od teh diplomantov ima še dejansko zvezo z naslovom, najdenim v evidenci Fakultete za družbene vede.

Anketiranje je bilo najavljeno s posebnim najavnim pismom, dne 22. septembra 2003 (Priloga 1). Skupaj sem poslala 475 dopisov. Izpustila sem sedem diplomantk, in sicer tri, ki so diplomirale leta 1988 (stalno bivališče so imele prijavljeno v tujini: na Reki, v

Splitu, Puli - točka 1.3 v tabeli 3.2) in še štiri, ki so diplomirale leta 1994 (stalno bivališče so imele prijavljeno v Trstu, Čakovcu, Splitu in v Akademskem kolegiju v Ljubljani - točka 1.3 v tabeli 3.2). Vzrok je dejstvo, da iz evidence diplomantov Fakultete za družbene vede nisem mogla natančno razbrati naslovov, ali pa je prišlo do preimenovanja ulic, ki jih v dosegljivih virih ni bilo več mogoče najti.

Tabela 3.2: (Poštno) Anketirani in manjkajoči diplomanti FDV, uresničitev vzorčenja po letih diplomiranja in po razlogih »neodgovorov«³

RAZLOGI »NEODOGOVOROV«	1988	1994	2000	Skupaj
1. Lastnosti adm vzorčnega okvira (populacije)				
<i>1.0 Začetna velikost vzorčnega okvira (screened)</i>	91	88	303	482
1.1 Manjkajoči (inadequate) elementi	0	0	0	0
1.2 Skupine (clusters) oseb na istem naslovu	58	60	303	421
1.3 Neustrezne, tuje, mrtve osebe (uneligible)	3	4	0	7
1.4 Podvojeni zapisi oseb (duplicate listing)	0	0	0	0
<i>1.5 Končna velikost adm. vzorčnega okvira</i>	88	84	303	475
2. Preverjanje naslovov oseb iz adm. evidence				
<i>2.0 Začetna velikost adm. vzorca (target)</i>	88	84	303	475
2.1 Skupaj število preverjanj	1	1	0	
2.2 Sprememba naslova (javijo starši)	14	7	14	35
2.3 Sprememba naslova (javi anketiranec)	5	4	3	12
2.4 Biva v tujini	0	1	9	10
2.5 Naslov neznan	18	8	6	32
<i>2.6 Končna velikost korigiranega vzorčnega okvira</i>	70	75	288	433
3. Neodgovor osebe (izmed odposlanih anket)				
<i>3.0 Začetna velikost anketiranega (surveyed) vzorca</i>	70	75	288	433
3.1 Nezmožnost lociranja anketiranca (naslov neznan)	0	0	0	0
3.2 Nedostopnost anketiranca (elektronska tajnica)	0	0	0	0
3.3 Odsotnost anketiranca	0	0	0	0
3.4 Nezmožnost sodelovanja anketiranca (bolezen)	0	0	0	0
3.5 Zavrnitev sodelovanja	0	0	0	0
3.6 Stik, a nerealiziran odgovor	0	0	0	0
3.7 Izgubljen vprašalnik	0	0	0	0
3.8 Drugi, neznani razlogi	39	36	129	204
<i>3.9 Končna velikost realiziranega vzorca (realized)</i>	31	39	159	229

Končno, po pošti je bilo poslanih 433 anket. V vsakem pismu je bil vprašalnik in priložena frankirana kuverta, naslovljena na FDV, za povratno pošto. Izpolnjene ankete so se vračale takole:

³ Februarja 2004 je prišlo na naslov FDV še eno pismo z izpolnjeno anketo, tako da je končno število anket 230.

Tabela 3.3: Dinamika vračanje anket od 27. oktobra 2003 do 1. februarja 2004

DATUM	LETO 1988	LETO 1994	LETO 2000	Skupaj dobljenih nazaj:
27.10.2003	5	6	21	35
28.10.2003	3	8	18	29
29.10.2003	1	1	19	21
3.11.2003	2	3	20	25
4.11.2003	0	2	16	18
5.11.2003	1	4	11	16
6.11.2003	4	1	9	14
10.11.2003	1	3	2	6
11.11.poslala dopis				
12.11.2003	3	1	9	13
13.11.2003	0	0	2	2
14.11.2003	1	0	2	3
18.11.2003	2	2	9	13
21.11.2003	4	2	3	9
27.11.2003	3	3	6	12
5.12.2003	0	2	4	6
11.12.2003	0	0	4	4
do 1..2.2004 še	1	1	3	5
SKUPAJ	31	39	160	230

Da bi povečala stopnjo odgovorov, sem na vse naslove poslala še drugo opominsko pismo (Priloga 2). Poslano je bilo 11. novembra 2003, približno en mesec po tem, ko sem prvič poslala anketne vprašalnike. To je bilo nujno, kajti ankete so 10. novembra 2004 skorajda prenehale prihajati nazaj. Po poslanem opominskem pismu pa se je število vrnjenih anket zopet povečalo (v času po opominu se je vrnilo 29,1% vseh dospelih anket). Zadnja anketa je prišla 1. februarja 2004. To pomeni, da sem glavnino izpolnjenih anket zbrala v mesecu in pol, v približno enakem času po tem prvem obdobju pa sem dobila še 5 anket.

Naj povzamem. Prve najavne dopise sem poslala 475 diplomantom (sedem sem jih izločila že takoj na začetku, glej točko 1.3 v tabeli 3.2), ankete pa le 433 diplomantom (skupaj sem dobila nazaj 32 najavnih dopisov z oznako »neznani naslovnik« in 10 sporočil oziroma telefonskih klicev, da naj anket ne pošiljam zaradi daljše odsotnosti naslovnikov, npr. študij v tujini ipd. (glej točki 2.4 in 2.5 v tabeli 3.2). Tako sem dejansko poslala ankete 433 diplomantom, saj se mi jih je zdelo nesmiselno pošiljati tistim diplomantom, za katere sem vedela, da mi anket, zaradi omenjenih razlogov (glej

točko 2 in 3 v tabeli 3.2) ne bodo izpolnili. Za ostale 203 diplomante pa nimam kakšnih posebnih razlogov, zakaj na anketo niso odgovorili (glej točko 3.8 v tabeli 3.2). Enega od razlogov vidim v tem, da so bili brezposelni morda manj pripravljeni sodelovati pri anketiranju. Glede na to, da so trenutno brezposelni samo trije (vsi so diplomirali leta 2000), ki so odgovarjali na anketo (imam 17 diplomantov, ki še niso našli prve redne zaposlitve; vsi so diplomirali leta 2000), je mogoče, da je kar nekaj teh diplomantov, ki na anketo niso odgovarjali brezposelnih. Zato me je zanimalo, koliko diplomantov FDV je dejansko brezposelnih in prijavljenih na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje. Dejstvo je, da je tam prijavljenih kar 159 diplomantov kot iskalcev zaposlitve (glej tabelo 3.4, spodaj) in da so na anketni vprašalnik odgovarjali samo zaposleni diplomanti (domnevam, da so bili brezposelni manj pripravljeni sodelovati). Zato lahko upravičeno rečem, da se glede na dobljene podatke, ki sem jih dobila nazaj, v moji anketi ni dalo prikazati dejanskega stanja trenutne brezposelnosti diplomantov iz omenjenih treh let (1998, 1994 in 2000).

Tabela 3.4: Število brezposelnih diplomantov FDV, ki so prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje, dne 29. februarja 2004, po smereh in usmeritvah (samo za sociologijo)

Usmeritev	Moški	Ženska	Skupaj
<i>SOCIOLOGIJA</i>			
Analitsko-teoretska	5	15	20
Kadrovsko-menedžerska	3	10	13
Družboslovna informatika	0	1	1
<i>POLITOLOGIJA</i>	4	6	10
<i>NOVINARSTVO</i>	10	41	51
<i>KOMUNIKOLOGIJA</i>	8	41	49
<i>KULTOROLOGIJA</i>	2	13	15
Skupaj	32	127	159

Vir: ustni vir, gospa Dorotea Verša, dne 9. marca 2004, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

Skupna stopnja odgovorov z anketo dejansko kontaktiranih diplomantov je 53,1 % (230/433). Stopnje odgovorov po letih diplomiranja pa so naslednje: za leto 1988 je 44,2 % (31/70), za leto 1994 je 52,0 % (39/75) in za leto 2000 je 55,5 % (160/288). Stopnja odgovorov se torej viša z manj oddaljenim letom diplomiranja glede na sedanost. Morda je to povezano z večjo zavzetostjo mlajših diplomantov za tovrstne raziskave, ker se položaj na trgu dela polagoma zaostrojuje.

3.3. Posplošljivost rezultatov (v času in po smereh)

Na podlagi 230 vrnjenih anket, v katerih so respondenti (vsaj deloma) odgovorili na zastavljena vprašanja, bom opravila grobo analizo o vsebini, ki nas najbolj zanima, torej o časovnih spremembah v kariernih poteh diplomantov FDV v času od 1988 do danes. Najprej nas seveda zanima posplošljivost rezultatov za posamezne smeri študija, pri čemer kaže primerjati število vrnjenih anket s skupnim številom diplomantov v izbranih letih in po smereh študija (tabela 3.4a in 3.4b) in posplošljivost rezultatov po spolu (glej slike 3.1a in 3.1b).

Tabela 3.4a: Stopnja odgovora diplomantov FDV, (razmerje števil pod 3.9 proti 2.0 iz tabele 3.2, v %), po letih in smereh diplomiranja⁴ (vzorec)

		Smer študija						Skupaj
		Sociologija	Politologija	Novinarstvo	Komunik.	Kulturologija	STM	
Leto dipl.	1988	16,1 %	54,9 %	25,8 %			3,2 %	100,0 %
	1994	48,7 %	10,3 %	41,0 %				100,0 %
	2000	28,8 %	30,0 %	15,0 %	22,5 %	3,1 %	,6 %	100,0 %
Skupaj		30,4 %	30,0 %	20,9 %	15,6 %	2,2 %	,9 %	100,0 %

⁴ Prve diplomante iz kulturologije in komunikologije dobimo leta 1998 (glej tabelo 3.1); dva diplomanta, ki sta končala smer STM, sta odgovarjala na anketni vprašalnik, in sicer eden, ki je diplomiral leta 1988, in drugi, ki je diplomiral leta 2000. Glede na to, da smo imeli zadnje diplomante iz smeri STM leta 1990 predvidevam, da je tisti diplomant, ki je končal to smer leta 2000 vmes študij prekinil, nato pa omenjenega leta tudi ta študij dokončal.

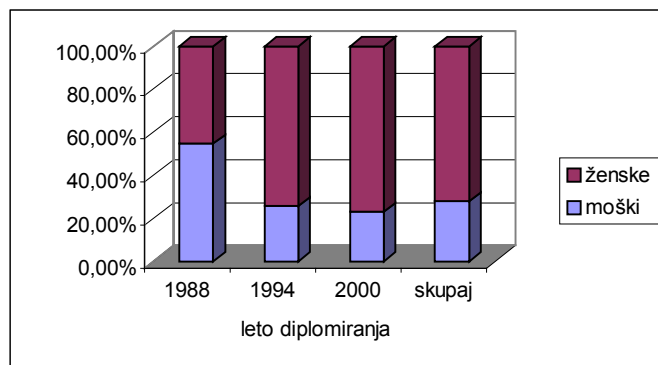
Tabela 3.4b Struktura diplomantov FDV, po letih in smereh diplomiranja (populacija)

		Smer študija						Skupaj
		Sociologija	Politologija	Novinarstvo	Komunik.	Kulturologija	STM	
Leto dipl.	1988	28,4 %	45,4 %	23,9 %			2,3 %	100,0 %
	1994	47,6 %	13,1 %	39,3 %				100,0 %
	2000	25,7 %	28,4 %	20,5 %	21,4 %	4 %		100,0 %
Skupaj		30,1 %	28,8 %	24,4 %	13,8 %	2,5 %	,4 %	100,0 %

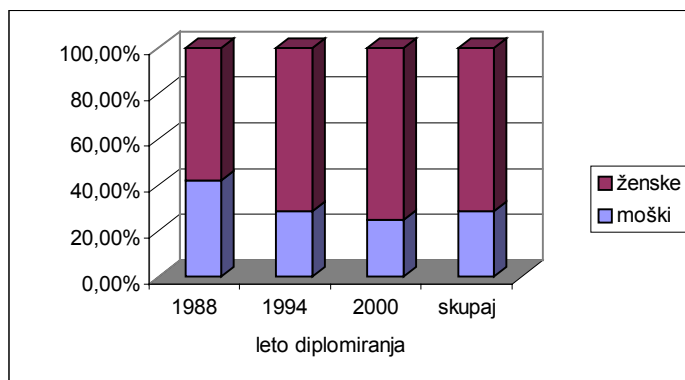
Vidimo, da je bila stopnja odgovorov med tistimi, ki so diplomirali leta 1988, najvišja med politologi (54,9 %), sledijo novinarji s 25,8 %, nato sociologi s 16,1 %, medtem ko ima usmeritev s temelji marksizma (pedagoška smer) le nizek odziv (3,2 %). Poglejmo diplomante, ki so diplomirali leta 1994. Njihov odziv je bil naslednji: najvišjo stopnjo odgovorov najdemo med sociologi (48,7 %), sledijo novinarji (41,0 %), na repu so politologi (10,3 %). Med tistimi, ki so diplomirali leta 2000 in so odgovarjali na anketni vprašalnik, je največ politologov (30 %), sledijo jim sociologi s 28,8 %, nato komunikologi s 22,5 % in novinarji s 15,0 %, medtem ko je ostalih odgovorov le za prgišče: kulturologi 3,1 % in pa usmeritev s temelji marksizma 0,6 %.

Če pogledamo skupen odziv po posameznih smereh, vidimo, da so največ anketnih vprašalnikov vrnili sociologi in politologi (30,4 % oziroma 30,0 %), sledijo novinarji (20,9 %), nato komunikologi (15,6 %), na začetju pa so kulturologi (2,2 %) in pa diplomanti usmeritev s temelji marksizma (0,9 %). Reči je mogoče, da smo lahko glede na odziv po posameznih smereh (stopnja odgovorov po posameznih smereh, skupaj) zadovoljni, saj se vzorec in populacija bistveno ne razlikujeta (glej tabeli 3.4a in 3.4b).

Slika 3.1a: Stopnja odgovorov diplomantov FDV, po letih diplomiranja po spolu (vzorec)

Slika 3.1b: Struktura diplomantov FDV, po letih diplomiranja po spolu (populacija)

Skupaj je na anketo odgovorilo 72,2 % žensk in 27,8 % moških, kar ustreza stanju v celotni populaciji diplomantov (glej sliko 3.1b in sicer 71,4 % žensk in 28,6 % moških). Med vsemi tremi analiziranimi leti (1988, 1994, 2000), najdemo edino med absolventi, ki so diplomirali leta 1988, višjo stopnjo odgovorov med moškimi kot med ženskami, pa čeprav je istega leta diplomiralo več žensk (glej slike 3.1a in 3.1b za leto 1988). V letih 1994 in 2000 je razporeditev približno enaka, in sicer 25,6 % moških in 74,4 % žensk leta 1994 ter 23,1 % moških in 76,9 % žensk leta 2000, kar ustreza stanju v celotni populaciji diplomantov za ti dve leti (28,6 % moških in 71,4 % žensk leta 1994 ter 24,8 % moških in 75,2 % žensk leta 2000). Upravočeno smo torej lahko pričakovali, da bo na anketo odgovorilo veliko več žensk kot moških.

Sledi skupna analiza diplomantov FDV. Upoštevala bo ves pridobljen vzorec diplomantov (vzorca ne bomo diferencirali po smereh), analiza pa bo usmerjena le v časovne primerjave sprememb glede značilnosti posameznih faz kariernih poti diplomantov FDV: obdobje študija na FDV, prehod v redno zaposlitev po diplomi (trajanje iskanja prve redne zaposlitve, vmesne aktivnosti od diplome do prve redne zaposlitve, poti in dejavniki iskanja prve redne zaposlitve), prva redna zaposlitev, karierni vzorec, zadovoljstvo z delom in drugimi vidiki v življenju, koristi študija na FDV.

In končno, na podlagi dosedanjega razmisleka o posploševanju je smiselno predpostaviti, da so pridobljeni odgovori dobra indikacija za sklepanje na celotno populacijo diplomantov FDV, pri izračunih pa zavrlo neslučajne narave realiziranega vzorca ne bomo uvajali intervalnih ocen izračunanih ocen populacijskih parametrov (vzročnih napak).

4. ANALIZA TRENDOV V KARIERNIH POTEH 1988-1994-2000 (vsi diplomanti FDV)

Velikost števila anketiranih po letih v vzorcu: $n(88) = 31$, $n(94) = 39$, $n(2000) = 160$.

V analizi bom sistematično predstavila le časovne primerjave različnih spremenljivk med vsemi diplomanti različnih let (leto 1988, 1994 in 2000). Analiza bo torej usmerjena, poleg podajanja strukture odgovorov na posamezna vprašanja, le še v raziskovanje morebitnih trendov glede proučevanih značilnosti posameznih faz kariernih poti diplomantov FDV.

4.1. Obdobje študija na FDV

Za obdobje študija na FDV me je zanimalo naslednje:

- ali so kadarkoli v času študija prejeli stipendijo,
- ali so že med študijem delali za denar,
- ali so jih v zadnjem letu študija (v času absolventskega staža) vzdrževali starši oziroma skrbniki,
- ali je tedaj njihova izvorna družina stanovala v Ljubljani oziroma v njeni bližnji okolici,
- koliko časa je trajal študij na FDV?

Rezultati so v tem zaporedju podani in interpretirani v nadaljevanju (tabele od 4.1 do 4.4 in grafikon 4.1).

Tabela 4.1: Prejemanje stipendij, po letih diplomiranja

Leto diplomiranja	Štipendija		Skupaj
	DA	NE	
1988	61,3 %	38,7 %	100 %
1994	60,5 %	39,5 %	100 %
2000	56,9 %	43,1 %	100 %
Skupaj	58,1 %	41,9 %	100 %

V obdobju od 1988 do 2000 glede deleža študentov FDV s štipendijami ni značilnih razlik (χ^2 test, tveganje $p = .85$). Če ni razlik, pa ni prisotnega trenda, ni spremembe v času. Za ves ta čas velja približno enako razmerje (glej vrstični skupaj v tabeli 4.1), namreč, da je imelo okrog šest desetih (58,1 %) vseh diplomantov štipendije, kar je presenetljivo veliko. Morda je ta visok delež posledica relativno dobrega uspeha študentov FDV v srednji šoli, ne pa le radodarne štipendijske politike v Sloveniji. Na to vprašanje ni odgovoril le en diplomant.

Tabela 4.2: Delo med študijem za denar, po letih diplomiranja

Leto diplomiranja	Delo za denar		Skupaj
	Ne, redko	Da, redno	
1988	35,5 %	64,5 %	100 %
1994	30,8 %	69,2 %	100 %
2000	31,9 %	68,1 %	100 %
Skupaj	32,2 %	67,8 %	100 %

Podobno v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 ni zaznati trenda v deležu diplomantov FDV, ki so v času študija delali za denar, redno (χ^2 test, tveganje $p = .90$). Glavni podatek, koliko študentov dela med študijem za denar, se v omenjenih letih giblje od 64,5 % leta 1988, preko 69,2 % leta 1994 na 68,1 % leta 2000. Vidimo, da ni večjih razlik v omenjenih treh letih. Na to vprašanje so odgovorili vsi diplomanti.

Tabela 4.3: Finančna podpora staršev v zadnjem letu študija, po letih diplomiranja

Leto diplomiranja	Finančna podpora staršev v zadnjem letu študija		Skupaj
	Starši	Sam	
1988	70,0 %	30,0 %	100 %
1994	63,2 %	36,8 %	100 %
2000	56,3 %	43,8 %	100 %
Skupaj	59,2 %	40,8 %	100 %

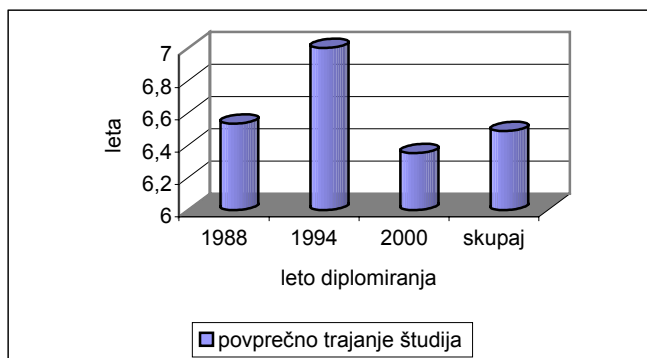
Tabela 4.3 nam prikazuje, koliko diplomantov, ki so diplomirali v letu 1988, 1994 in 2000, je imelo v zadnjem letu študija (absolventski staž) finančno podporo staršev. Finančno podporo staršev v zadnjem letu študija je imelo največ tistih, ki so diplomirali leta 1988 (70,0 %), sledijo diplomanti, ki so diplomirali leta 1994 (63,2 %). Od tistih, ki so diplomirali leta 2000, pa jih je imelo finančno podporo staršev v zadnjem letu študija le še 56,3 %. Vidimo, da gre za značilno spremembo v času. V opazovanem obdobju od 1988 do 2000 je torej moč zaznati spremembo v trendu glede diplomantov, ki so prejeli finančno podporo staršev v zadnjem letu študija (χ^2 test, tveganje $p = ,03$). Na to vprašanje nista odgovorila dva diplomanta.

Tabela 4.4: Koliko izvornih družin diplomantov je v času njihovega absolventskega staža stanovalo v Ljubljani oziroma v njeni bližnji okolici, po letih diplomiranja?

Leto diplomiranja	Ljubljana, bližnja okolica		Skupaj
	DA	NE	
1988	29,0 %	71,0 %	100 %
1994	30,8 %	69,2 %	100 %
2000	33,8 %	66,3 %	100 %
Skupaj	32,6 %	67,4 %	100 %

V opazovanem obdobju od 1988 do 2000 ni zaznati trenda v deležu diplomantov FDV, katerih izvorna družina je stanovala v Ljubljani oziroma v njeni bližnji okolici (χ^2 test, tveganje $p = ,84$). Za ves ta čas velja približno enako razmerje (glej vrstični skupaj v tabeli 4.4). Vidimo, da ni večjih razlik v omenjenih letih. Približno tretjina (32,6 %) družin vseh diplomantov je v času njihovega absolventskega staža stanovala v Ljubljani oziroma v njeni bližnji okolici. Iz tega lahko sklepamo, da ostaja delež vpisanih študentov na FDV, ki so iz Ljubljane oziroma njene bližnje okolice, skozi opazovana leta približno enak (da se bistveno ne povečuje oziroma zmanjšuje delež vpisanih študentov na FDV, ki so iz Ljubljane oziroma njene bližnje okolice). Na to vprašanje so odgovorili vsi diplomanti.

Slika 4.1: Povprečno trajanje študija diplomantov (v letih), po letih diplomiranja

Slika 4.1 nam prikazuje povprečno trajanje študija diplomantov po posameznih letih (1988, 1994, 2000 in skupaj). Tisti, ki so diplomirali leta 1988, so povprečno študirali nekaj več kot 6 let in pol. Študij se je nekoliko podaljšal med tistimi, ki so diplomirali leta 1994 in sicer na točno sedem let. Povprečno trajanje študija diplomantov, ki so diplomirali leta 2000, pa je približno 6,3 leta. Vsi diplomanti pa so povprečno študirali približno 6 let in pol. Vidimo, da so diplomanti v veliki večini izkoristili možnost, ki jo ponuja država (k 4 letom študija lahko v povprečju štejemo še eno leto ponovnega vpisovanja in še do enega leta absolventskega staža z možnostjo podaljšanja, kar vse dopušča in plačuje država iz javnih financ). Na to vprašanje ni odgovoril 1 diplomant letnika 1988, 1 diplomant letnika 1994 in 6 diplomantov letnika 2000.

4.2. Prehod v redno zaposlitev po diplomi

4.2.1. Trajanje iskanja prve redne zaposlitve

Pri iskanju prve redne zaposlitve (časovno) me je zanimalo naslednje:

- če so diplomanti že našli svojo prvo redno zaposlitev,
- koliko časa so potrebovali, da so jo našli,
- kako dolgo so jo povprečno iskali,
- koliko korakov so za to potrebovali?

Rezultati so v tem zaporedju podani in interpretirani v nadaljevanju (tabele od 4.5 do 4.7 in grafikon 4.2).

Tabela 4.5: Prva redna zaposlitev, po letih diplomiranja

Leto diplomiranja	Prva redna zaposlitev		Skupaj
	DA	NE	
1988	100,0 %		100 %
1994	100,0 %		100 %
2000	91,3 %	8,7 %	100 %
Skupaj	93,3 %	6,7 %	100 %

Rezultati tabele 4.5 prikazujejo, da so vsi diplomanti, ki so diplomirali leta 1988 in leta 1994, že našli svojo prvo redno zaposlitev. Od tistih, ki so diplomirali leta 2000, pa je 8,7 % takih, ki do sedaj še niso našli svoje prve redne zaposlitve. Skupaj, med vsemi diplomanti, pa znaša ta delež 6,7 %. Vidimo, da so v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 značilne razlike v deležu diplomantov FDV, glede na to ali so že našli svojo prvo redno zaposlitev ali ne (χ^2 test, tveganje $p = .04$). Če pa so razlike, pa je prisoten trend, so spremembe v času. Vendar pa te spremembe v času lahko razložimo tako, da je povsem razumljivo, da so diplomanti, ki so diplomirali v letih 1988 in 1994, že našli svojo prvo redno zaposlitev (100 %), saj je od takrat minilo že 16 oziroma 10 let. Od konca študija diplomantov, ki so diplomirali leta 2000, pa so minila šele tri do štiri leta. V tem času si vsi še niso našli svoje prve redne zaposlitve. Velika večina od teh je še vedno zaposlena honorarno (predvsem novinarji) in jim to tudi ustreza, nekaj pa je dejansko takih, katerim se po treh oziroma štirih letih (po diplomi) ni uspelo redno zaposliti.

Tabela 4.6: Čakalna doba diplomantov na prvo redno zaposlitev, po letih diplomiranja ⁵

Leto diplomiranja	Takoj	1 do 6 mes	Do 12 mes	Do 18 mes	Do 24 mes	Več kot 24 mes	Skupaj
1988	45,2 %	45,2 %	6,5 %	3,2 %			100,0 %
1994	23,1 %	48,7 %	7,7 %	5,1 %	2,6 %	12,8 %	100,0 %
2000	16,1 %	37,8 %	23,8 %	7,7 %	6,3 %	8,4 %	100,0 %
Skupaj	21,6 %	40,8 %	18,3 %	6,6 %	4,7 %	8,0 %	100,0 %

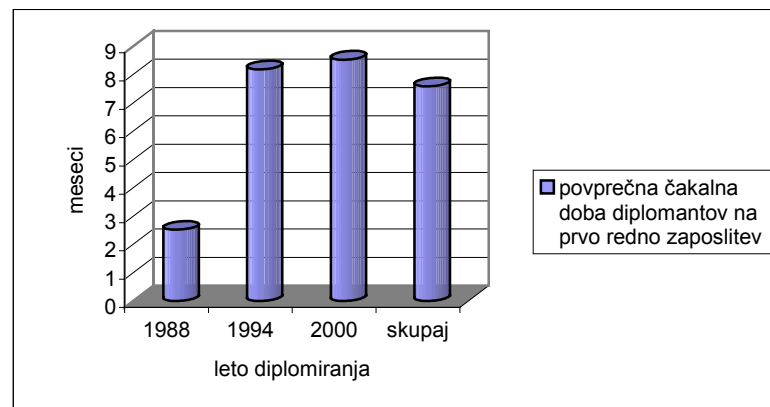
Tabela 4.6 nam prikazuje v katerih časovnih razredih (takoj, 1 do 6 mesecev,...glej tabelo 4.6) so diplomanti najbolj zgoščeni oziroma jih je največ glede na čakalno dobo za prvo redno zaposlitev, po letih diplomiranja.

V opazovanem obdobju od 1988 do 2000 so značilne razlike glede deleža študentov FDV pri iskanju svoje prve redne zaposlitve (časovno: od 0 do več kot 24 mesecev (χ^2 test, tveganje $p=0,00$)). Če so spremembe, pa je prisotnost trenda, so razlike v času. Iz tabele 4.6 je razvidno, da je takoj prišlo do svoje prve redne zaposlitve precej več diplomantov, ki so diplomirali leta 1988 (45,2 %) v primerjavi z diplomanti, ki so diplomirali v letu 1994 (23,1 %) in pa v letu 2000 (16,1 %). Prav tako pa tudi nihče od diplomantov, ki so diplomirali leta 1988 ni iskal svoje prve redne zaposlitve dlje kot 18 mesecev, kar pa ne velja za diplomante, ki so diplomirali leta 1994 in leta 2000 (glej tabelo 4.6). Razlog, da se je povprečna čakalna doba za iskanje prve redne zaposlitve podaljšala (glej še sliko 4.2), in da je bistveno manj tistih, ki so v letu 1994 in 2000 prišli do prve redne zaposlitve takoj, lahko poiščemo v spremembah v strukturah trga dela v omenjenih časovnih točkah. Do skrajnosti zaostrene ekonomske razmere, značilne za zadnjo polovico 80-tih let, so pripeljale do pomembnega preobrata – do spremembe ekonomskega in političnega sistema. Prehod v tržno gospodarstvo in uvedba parlamentarne demokracije sta skupaj z ločitvijo od nekdanje Jugoslavije privedla do sprememb v strukturah in regulaciji trga dela, ki so dramatično preoblikovale njegovo delovanje. Tradicionalna industrijska zaposlenost se je zmanjšala, druge dejavnosti pa niso bile zmožne nadomestiti izgubljenih delovnih mest. Poleg tega kvaliteta obstoječe delovne sile ne ustreza potrebam novo nastajajočih

⁵ V letu 2000 ni 17 oseb, ki še niso našle svoje prve redne zaposlitve. Prav tako niso izločene osebe, ki so svojo prvo redno zaposlitev našle že pred diplomo. In sicer od tistih, ki so diplomirali leta 1988 jih je 9 (31) našlo svojo prvo redno zaposlitev pred diplomo, 5 (39) je bilo takih, ki so diplomirali leta 1994 in 3 (160) je bilo takih, ki so diplomirali leta 2000. Te osebe smo vključili v časovni interval »takoj po diplomi sem našel/a redno zaposlitev«.

dejavnosti in poklicev. Ukinjene so bile tudi institucije trga dela, ki so v obdobju socializma omogočale ohranjanje polne zaposlenosti in popolne varnosti delovnih mest, in uvedene nove, ki ustrezajo delovanju tržnih gospodarstev (Ivančič, 1996: 127). Trend se je spremenil v prvi polovici 90. let, ko so procesi prestrukturiranja gospodarstva dosegli svoj vrh. Zato ni presenetljivo, da se je povprečna čakalna doba za prvo redno zaposlitev močno podaljšala, če primerjamo povprečno čakalno dobo diplomantov, ki so diplomirali leta 1988 s povprečno čakalno dobo tistih, ki so diplomirali leta 1994 (glej sliko 4.2, spodaj). Mencinger (Mencinger v Ivančič, 1996: 76) pravilno ugotavlja, da so bile politične in socialne dimenzije zaposlovanja v socializmu mnogo bolj pomembne od ekonomskih (kar za tržno gospodarstvo ne velja). Te razlike v političnih, socialnih in ekonomskih dimenzijah zaposlovanja v obeh političnih režimih (socializem - diplomanti letnika 1988, in kapitalizem - diplomanti letnika 1994 in 2000) pa se odražajo tako pri čakalni dobi diplomantov za prvo zaposlitev, kakor tudi pri poteh in dejavnikih iskanja prve zaposlitve (več glej v poglavju 4.2.2.).

Slika 4.2: Povprečna čakalna doba diplomantov, (v mesecih), na prvo redno zaposlitev, po letih diplomiranja

V tabeli 4.6 je prikazano, koliko časa so diplomanti iskali svojo prvo redno zaposlitev in v katerih časovnih razredih jih je največ, po letih diplomiranja (možnosti: od takoj do

več kot 24 mesecev, glej tabelo 4.6). V sliki 4.2 pa, kako dolgo so diplomanti povprečno iskali prvo redno zaposlitev, po letih diplomiranja.⁶

Diplomanti, ki so diplomirali leta 1988, so v povprečju iskali svojo prvo redno zaposlitev približno 2 meseca in pol. Diplomanti letnika 1994 približno 8 mesecev, diplomanti letnika 2000 pa približno 8 mesecev in pol. Iz slike 4.2 je lepo razvidno, da se je povprečna čakalna doba za prvo redno zaposlitev močno zvišala, če primerjamo povprečno čakalno dobo tistih, ki so diplomirali leta 1988 (2 meseca in pol) s čakalno dobo njihovih kolegov, ki so diplomirali leta 1994 (približno 8 mesecev) in čakalno dobo diplomirancev leta 2000 (približno 8 mesecev in pol). Vzrok lahko iščemo v že omenjenih spremembah v strukturah trga dela, ki jih je s seboj prineslo tržno gospodarstvo.

Tabela 4.7: Število korakov, ki so jih diplomanti potrebovali, da so prišli do svoje prve redne zaposlitve, po letih diplomiranja

Leto diplomiranja	Povprečje	Stand. Odklon	Najmanjša vrednost	Največja vrednost	N
1988	0,84	1,04	0	5	31
1994	0,74	1,02	0	4	39
2000	1,4	1,43	0	9	143
Skupaj	1,2	1,34	0	9	213

Iz tabele 4.7⁷ je razvidno, da diplomanti, ki so diplomirali v letih 1988 in 1994 niso potrebovali v povprečju niti enega koraka za vstop v prvo redno zaposlitev. Tisti, ki so diplomirali leta 2000, pa so v povprečju, da so prišli do prve redne zaposlitve, potrebovali približno korak in pol. Tudi ta podatek nakazuje, da so danes razmere na trgu dela težje in da je potrebnega več prizadevanja in aktivnosti, da najdeš zaposlitev.

⁶ Pri letu 1994 je izločena 1 oseba, ki je iskala zaposlitev 107 mesece (outlier); v letu 2000 ni 17 oseb, ki še niso našle zaposlitve

⁷ Za korake sem štela vsako aktivnost, s katero so se diplomanti ukvarjali, da bi dobili zaposlitev. Pri tistih, ki so napisali, da so prišli do redne zaposlitve na osnovi predhodnega honorarnega dela pri istih delodajalcih, ki so jim po diplomi ponudili redno zaposlitev in tistih, ki so prišli do redne zaposlitve na osnovi štipendij, sem dala število korakov nič (ni bilo moč razbrati korakov); v letu 2000 ni 17 oseb, ki še niso našle zaposlitve

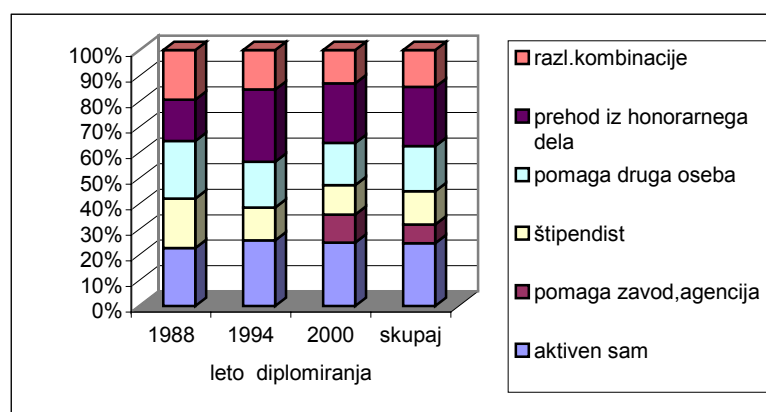
4.2.2. Poti in dejavniki iskanja prve zaposlitve

Pri poteh in dejavniki iskanja prve zaposlitve me je zanimalo naslednje::

- kako so diplomanti našli svojo prvo redno zaposlitev (kanali zaposlovanja),
- kdo jim je pri iskanju prve zaposlitve najbolj pomagal oziroma bil v največjo pomoč,
- kako težavno je bilo za njih dobiti prvo redno zaposlitev,
- koliko so sami zaslužni za vstop v prvo redno zaposlitev?

Rezultati so v tem zaporedju podani in interpretirani v nadaljevanju (grafični prikazi od 4.3 do 4.6).

Slika 4.3: Kako so diplomanti našli svojo prvo redno zaposlitev (kanali zaposlovanja), po letih diplomiranja?

Največ tistih, ki so diplomirali leta 1988, je našlo svojo prvo redno zaposlitev tako, da so bili aktivni sami⁸ in preko druge osebe (pri obeh možnostih je delež popolnoma enak - 22,6 %). Prav tako je enak delež med tistimi, ki so do zaposlitve prišli na podlagi različnih kombinacij,⁹ in med tistimi, ki so bili štipendisti (19,4 %). Najmanj, 16,1 %

⁸ Med aktivno iskanje zaposlitve (sam aktiven) sem štela vsako vrsto aktivnosti s katero so se diplomanti ukvarjali, da bi prišli do svoje prve redne zaposlitve in sicer: prijava na razpis v časopisu, spraševali prijatelje, sorodnike, znance, da so spraševali neposredno pri delodajalcu, da so pošiljali prošnje na slepo, čeprav ni bilo razpisov, prijava na Zavodu za zaposlovanje oziroma privatni agenciji za zaposlovanje (čeprav sem to vrsto aktivnosti obravnavala posebej).

⁹ Pod različne kombinacije je mišljeno, (1.) da so delodajalci sami ponudili redno zaposlitev diplomantom na podlagi nekih rezultatov, ki so jih ti diplomanti dosegli tekom študija, oziroma nekega predhodnega sodelovanja z njimi. Vendar pa ti diplomanti nikoli pred redno zaposlitvijo niso delali honorarno pri teh delodajalcih, ki so jim po tem po diplomi ponudili redno zaposlitev. (2.) Sem spadajo tudi tisti diplomanti, ki so jih priporočili profesorji na fakulteti (delodajalcem) oziroma so jim sami ponudili redno zaposlitev (ta opcija je bila zelo pogosta prav med diplomanti, ki so diplomirali leta 1988).

vseh diplomantov, ki so diplomirali leta 1988, pa je svojo prvo redno zaposlitev dobilo na podlagi predhodnega honorarnega dela pri istih delodajalcih, ki so jim po diplomi ponudili redno zaposlitev. Preko Zavoda za zaposlovanje se ni zaposlil nihče (takrat privatnih agencij za zaposlovanje še ni bilo¹⁰).

Največ tistih, ki so diplomirali leta 1994, je našlo svojo prvo redno zaposlitev na podlagi predhodnega honorarnega dela pri istih delodajalcih, ki so jim po diplomi ponudili redno zaposlitev (28,2 %). Sledijo diplomanti, ki so si zaposlitev aktivno poiskali sami (25,6 %), 17,9 % diplomantov je takih, ki jim do prve redne zaposlitve pomaga druga oseba, s 15,4 % sledijo različne kombinacije, 12,8 % diplomantov pa je prišlo do svoje prve redne zaposlitve s štipendijo.

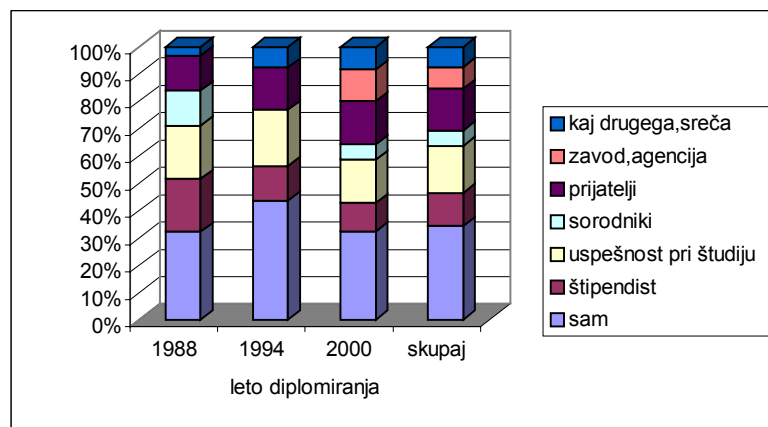
Za diplomante, ki so diplomirali leta 2000 pa so rezultati naslednji: Prevladujejo diplomanti, ki so bili aktivni in so si sami poiskali zaposlitev (24,7 %) in tisti, ki so nadaljevali z redno zaposlitvijo pri istih delodajalcih, pri katerih so pred diplomo delali honorarno (23,3 %). Sledijo diplomanti, katerim je prvo redno zaposlitev pomagala najti druga oseba s 16,4 %. 13,0 % diplomantov je takih, ki je do prve redne zaposlitve prišlo z različnimi kombinacijami, 11,6 % diplomantov pa je prišlo do svoje prve redne zaposlitve s štipendijo. Najmanj, 11,0 % diplomantom je prvo redno zaposlitev poiskal Zavod za zaposlovanje oziroma privatna agencija za zaposlovanje - to je glede na prejšnji obdobji novost! Nikomur od tistih, ki so diplomirali leta 1988 in leta 1994, namreč Zavod za zaposlovanje ni pomagal do prve redne zaposlitve.

Gre za rahle spremembe v času, vendar pa v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 še ni zaznati deleža v trendu diplomantov FDV glede zaposlitvenih tokov (kako so prišli do prve redne zaposlitve, χ^2 test, tveganje $p = ,33$). Te spremembe so naslednje: do svoje prve redne zaposlitve je na podlagi štipendij prišlo 19,4 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1988, samo 12,8 % tistih diplomantov, ki so diplomirali leta 1994 in 11,6 % diplomantov, ki so diplomirali leta 2000, kljub temu, da je bil delež med tistimi diplomanti, ki so prejeli štipendije skozi vsa tri leta približno enak (leto 1988 – 61,3 % diplomantov, leto 1994 – 60,5 % diplomantov, leto 2000 – 56,9 % diplomantov, glej

¹⁰ V Sloveniji je izvajanje zaposlovanja pri zasebnih agencijah omogočila novela zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki je začela veljati 1998 (Kohont, 2001: 4).

tabelo 4.1). Spremembe pa so tudi glede honorarnega dela in sicer: 16,1 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1988, 28,2 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1994 in 23,3 % diplomantov, ki so diplomirali leta 2000 je prišlo do svoje prve redne zaposlitve na podlagi predhodnega honorarnega dela pri istih delodajalcih, ki so jim po diplomi ponudili redno zaposlitev, kljub temu, da je približno enak delež tistih diplomantov, ki so med študijem redno delali za denar, predvsem za leti 1994 in 2000 (leto 1988 – 64,5 % diplomantov, leto 1994 – 69,25 diplomantov, leto 2000 – 68,15 diplomantov, glej tabelo 4.2). Spremembe pa so tudi v »različnih kombinacijah«, med katere spada tudi to, da so diplomantom priskrbeli službe profesorji na fakulteti. Ta oblika prehoda v prvo redno zaposlitev pa je bila zlasti značilna za tiste, ki so diplomirali leta 1988. Zato je tudi delež diplomantov, ki so prišli do prve redne zaposlitve na podlagi različnih kombinacij v letih 1994 in 2000, upadel (glej sliko 4.3). Delež diplomantov, ki so bili sami aktivni in so si poiskali zaposlitev, pa ostaja med opazovanimi leti približno enak (glej sliko 4.3).

Slika 4.4: Kdo vam je najbolj pomagal pri iskanju prve redne zaposlitve, po letih diplomiranja ?

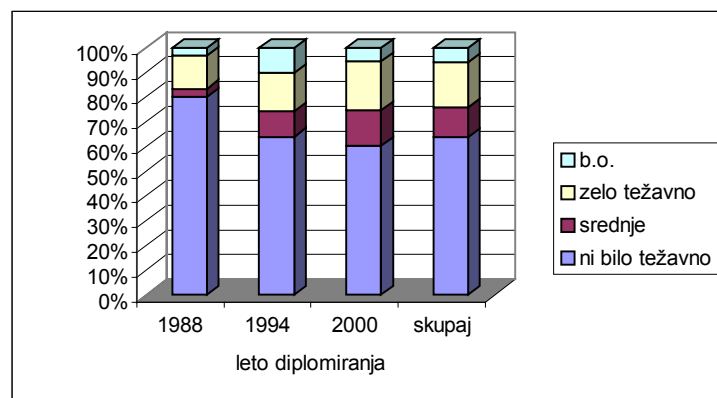

Tistim, ki so diplomirali leta 1988 so izmed različnih možnosti (sreča, zavod, agencija, prijatelji, sorodniki, različne kombinacije) pri prvi zaposlitvi najbolj pomagale različne kombinacije (19,4 %), z istim deležem pa sledijo sorodniki in prijatelji (12,9 %). Najmanj, 3,2 % diplomantom, ki so diplomirali leta 1988, pa so do prve redne zaposlitve pomagale srečne okoliščine. Tistim, ki so diplomirali leta 1994, so do prve

zaposlitve najbolj pomagale različne kombinacije (20,5 %), sledijo prijatelji s 15,4 % in srečne okoliščine (7,7 %). Zanimivo je, da nihče izmed diplomantov, ki so diplomirali leta 1994, ni napisal, da bi jim pri prvi zaposlitvi pomagali sorodniki. Tistim, ki so diplomirali leta 2000, pa so najbolj pomagale priti do prve zaposlitve različne kombinacije in prijatelji (pri obeh opcijah je delež popolnoma enak in sicer 15,8 %). Sledi Zavod za zaposlovanje oziroma privatna agencija za zaposlovanje s 11,6 %, srečne okoliščine s 8,2 % in na koncu so sorodniki, s 5,5 %.

Spremembe v času se že nakazujejo, čeprav v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 ni zaznati značilnega trenda diplomantov FDV glede na to, kdo jim je najbolj pomagal pri iskanju prve redne zaposlitve (χ^2 test, tveganje $p = ,19$).

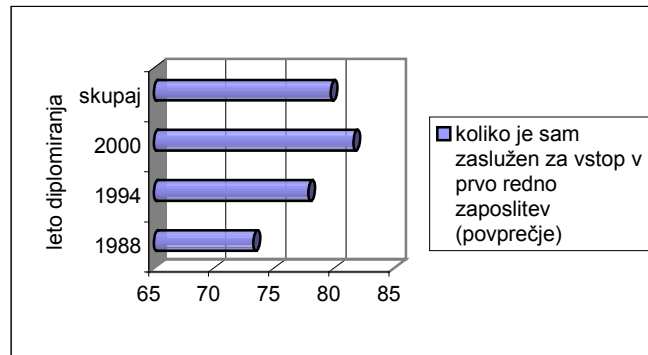
Slika 4.5: Stopnja težavnosti pri iskanju prve redne zaposlitve, po letih diplomiranja

Kar 80 % tistih, ki so diplomirali leta 1988, je napisalo, da za njih ni bilo težavno najti prvo zaposlitev. Sledijo jim diplomanti, ki so diplomirali leta 1994 s 64,1 % in diplomanti, ki so diplomirali leta 2000 s 60,3 %. 19,9 % tistih, ki so diplomirali leta 2000, je napisalo, da se jim je zdelo zelo težavno dobiti prvo zaposlitev. Od tistih, ki so diplomirali leta 1994, je bilo takih 15,4 % diplomantov, od tistih, ki so diplomirali leta 1988 pa 13,8 % diplomantov. Razberemo lahko, da gre za rahle spremembe v času, vendar pa v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 še ni zaznati trenda pri diplomantih FDV glede na težavnost iskanja prve redne zaposlitve (χ^2 test, tveganje $p = ,37$). Preoblikovanje struktur trga dela, ki so bile značilne za socializem, v strukturo trga

dela, ki so značilne za tržno gospodarstvo, je pri diplomantih FDV zelo počasi peljalo do tega, da je vedno težje najti prvo redno zaposlitev (kar lahko razberemo iz slike 4.5).

Slika 4.6: Koliko je sam zaslužen za vstop v prvo redno zaposlitev (povprečje), po letih diplomiranja

To vprašanje je bilo zastavljeno tako, da so diplomanti v odstotkih napisali, koliko so za vstop v svojo prvo redno zaposlitev zaslužni sami (preostali odstotek pomeni, da je nekdo še posebej posredoval pri bodočem delodajalcu). Za diplomante, ki so diplomirali leta 1988 znaša to povprečje dobrih 73 % (73,3 %), za diplomante, ki so diplomirali leta 1994 slabih 78 % (77,9 %), za tiste, ki so diplomirali leta 2000 pa slabih 82 % (81,6 %). Vidimo, da z leti narašča delež, ki nam pove, koliko so diplomanti sami zaslužni za vstop v svojo prvo zaposlitev. Iz tega lahko sklepamo, da so diplomanti, ki vstopajo na trg dela, vedno bolj odvisni sami od sebe, svojih aktivnosti in vedno manj od pomoči drugih. Tudi iskanje prvega rednega dela se individualizira.

4.2.3. Vmesne aktivnosti od diplomiranja do prve redne zaposlitve (padajoč rangi glede na delež aktivnosti; MR - multiple response procedura)¹¹

V podpoglavju 4.2.3. bom prikazala glavne aktivnosti, s katerimi so se diplomanti ukvarjali v času od diplome pa do prve redne zaposlitve, po letih diplomiranja. Najprej bom prikazala podatke za posamezna leta posebej (1988, 1994, 2000), nato pa bo sledil prikaz za vsa leta skupaj.

Tabela 4.8a: Prikaz vmesnih aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali tisti, ki so diplomirali leta 1988, od diplome pa do prve redne zaposlitve

Aktivnosti	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>honorarno delo</i>	10	26,3	32,3
<i>že zaposlen</i>	9	23,7	29,0
<i>takojšnja zaposlitev</i>	7	18,4	22,6
<i>počitnice, daljša pot</i>	4	10,5	12,9
<i>Zabava</i>	3	7,9	9,7
<i>aktivno iskanje zaposlitve</i>	2	5,3	6,5
<i>prijava na zavodu</i>	2	5,3	6,5
<i>brez odgovora</i>	1	2,6	3,2
Skupaj	38	100,0	122,6 (n=30)

To vprašanje je bilo zastavljeno kot odprto vprašanje. Diplomanti so lahko napisali največ tri možne aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali od diplome pa do prve redne zaposlitve. Ker je odgovorov več kot ljudi (38 proti 30), so nekateri navedli več kot samo eno aktivnost (za seštevanje odgovorov sem uporabila proceduro SPSPS "Multiple response"). Ker sta kljub različnim odstotkom za deleže odgovorov in ljudi vrstna reda aktivnosti enaka, bom v nadaljevanju pogostost posameznih aktivnosti pojasnila najprej z deležem ljudi, v oklepaju pa bom dodala delež odgovorov. Rezultati

¹¹ Multiple response (MR) procedura se uporablja tam, kjer je možnih več odgovorov na eno vprašanje. V izpisu pove, kolikokrat se v odgovorih neka vrednost spremenljivke ponovi.

tabele 4.8a kažejo, da je 32,3 % (% odgovorov je 26,3) diplomantov do prve redne zaposlitve opravljalo honorarna dela, 29,0 % (% odgovorov je 23,7) jih je bilo redno zaposlenih že pred diplomo, 22,6 % (% odgovorov je 18,4) se jih je zaposlilo takoj po diplomi. 12,9 % (% odgovorov je 10,5) si jih je privoščilo počitnice oziroma daljšo pot, 9,7 % (% odgovorov je 7,9) pa zabavo. Aktivno je iskalo zaposlitev le 6,5 % (% odgovorov je 5,3) diplomantov. Prav toliko jih je bilo prijavljenih na Zavodu za zaposlovanje. Na to vprašanje ni odgovoril le en diplomant. Vidimo, da med tistimi, ki so diplomirali leta 1988, prevladuje honorarno delo, takojšnja zaposlitev oziroma so bili v veliki meri zaposleni že pred diplomo. Ostale aktivnosti je izvajalo le malo diplomantov.

Tabela 4.8b : Prikaz vmesnih aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali tisti, ki so diplomirali leta 1994, od diplome pa do prve redne zaposlitve

Aktivnosti	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>honorarno delo</i>	17	38,6	43,6
<i>takojšnja zaposlitev</i>	8	18,2	20,5
<i>že zaposlen</i>	5	11,4	12,8
<i>počitnice, daljša pot</i>	4	9,1	10,3
<i>aktivno iskanje zaposlitve</i>	4	9,1	10,3
<i>prijava na zavodu</i>	3	6,8	7,7
<i>podiplomski študij</i>	2	4,5	5,1
<i>osnivanje družine</i>	1	2,3	2,6
Skupaj	44	100,0	112,8 (n=39)

Tisti, ki so diplomirali leta 1994 so poleg že prej omenjenih aktivnosti, ki so jih navajali diplomanti letnika 1988, navajali še nekatere druge aktivnosti (podiplomski študij, osnivanje družine). Ker je tudi tukaj odgovorov več kot ljudi (44 proti 39), so nekateri navedli več kot samo eno aktivnost. Tudi med tistimi, ki so diplomirali leta 1994, jih je takoj po diplomi največ opravljalo honorarna dela 43,6 % (% odgovorov je 38,6), redno se jih je zaposlilo 20,5 % (% odgovorov je 18,2), že zaposlenih pa je bilo

12,8 % (% odgovorov je 11,4) - torej več kot pol manj kot obdobje poprej. Počitnice oziroma daljšo pot si je privoščilo 10,3 % (% odgovorov je 9,1) diplomantov, prav toliko jih je aktivno iskalo zaposlitev. Na podiplomski študij se jih je vpisalo 5,1 % (% odgovorov je 4,5), družino pa osnovalo 2,6 % (% odgovorov je 2,3). Vidimo, da je razmerje glede honorarnega dela, ki so ga opravljali diplomanti letnika 1988 takoj po diplomi glede na diplomante letnika 1994 precej naraslo (od diplomantov, ki so diplomirali leta 1988, jih je honorarno delalo 32,3 %, leta 1994 pa jih je honorarno delalo takoj po diplomi že kar 43,6). Prav tako je bilo tudi manj tistih, ki so bili zaposleni že pred diplomo (diplomanti leta 1988- 29,0 %, diplomanti leta 1994 pa le 12,8). To že nakazuje na to, da so se razmere na trgu dela precej zaostrele in da je bilo že težje poiskati redno zaposlitev. Ostala razmerja so ostala približno enaka.

Tabela 4.8c: Prikaz vmesnih aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali tisti, ki so diplomirali leta 2000, od diplome pa do prve redne zaposlitve

Aktivnosti	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>honorarno delo</i>	17	32,1	46,9
<i>aktivno iskanje zaposlitve</i>	8	12,8	18,8
<i>takojšnja zaposlitev</i>	5	12,4	18,1
<i>prijava na zavodu</i>	4	9,0	13,1
<i>počitnice, daljša pot</i>	4	6,0	8,8
<i>že zaposlen</i>	3	5,6	8,1
<i>vojska</i>	2	5,1	7,5
<i>tečaji, seminarji</i>	1	3,0	4,4
<i>osnivanje družine</i>	4	1,7	2,5
<i>zabava</i>	4	1,7	2,5
<i>brez odgovora</i>	4	1,7	2,5
Skupaj	234	100,0	146,3 (n=156)

Tisti, ki so diplomirali leta 2000, so prav tako navajali še nekaj drugih aktivnosti, ki jih diplomanti preostalih dveh let niso (vojska, tečaji in seminarji). Tudi tukaj je

odgovorov več kot ljudi (234 proti 156). Nekateri so torej navedli več kot samo eno aktivnost. Vidimo, da je tudi tukaj največ diplomantov takoj po diplomi opravljalo honorarna dela, in sicer takih je bilo kar 46,9 % (% odgovorov je 32,1). Čeprav je ta odstotek rahlo padel glede na diplomante, ki so diplomirali leta 1994 (glej tabeli 48a in 48b). Aktivno je iskalo zaposlitev 18,8 % (% odgovorov je 12,8) diplomantov, kar je precej več, glede na diplomante, ki so diplomirali leta 1988 (glej tabeli 48a in 48b). Iz tega lahko sklepamo, da so diplomanti, ki vstopajo na trg dela vedno bolj odvisni sami od sebe, svojih aktivnosti in vedno manj od pomoči drugih. Med aktivno iskanje zaposlitve pa prav tako spada prijava na Zavodu za zaposlovanje oziroma privatni agenciji za zaposlovanje. Takih je bilo 13,1 % (% odgovorov je 9,0) diplomantov, kar je precej več glede na leto 1988 (glej tabelo 4.8a).

Vidimo, da so tisti, ki so diplomirali leta 2000 glede na ostale diplomante (leto 1988 in 1994) navajali več različnih aktivnosti hkrati (veliko jih je navedlo dve ali tri aktivnosti in ne samo eno, kot večina diplomantov preostalih dveh let). To pomeni, da niso samo iskali zaposlitev (predvidevam, da ima večina diplomantov po diplomi v »glavi,« kako priti do redne zaposlitve), temveč so se ukvarjali tudi z drugimi aktivnostmi. To pa ne velja za diplomante preostalih dveh let, ki so bili predvsem osredotočeni na iskanje zaposlitve (predvsem tisti, ki so diplomirali leta 1988, so se v veliki meri zaposlili takoj po diplomi oziroma so bili zaposleni že pred diplomo. Takih je bilo kar 45,2 %, glej tabelo 4.6). Prav tako, pa so navajali več različnih vrst aktivnosti (diplomanti letnika 1988, 7; diplomanti letnika 1994, 8 in diplomanti letnika 2000, 10 različnih vrst aktivnosti), s katerimi so se ukvarjali takoj po diplomi kot diplomanti preostalih dveh let.

Tabela 4.8d: Prikaz vmesnih aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali diplomanti od diplome pa do prve redne zaposlitve, skupaj

Aktivnosti	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>honorarno delo</i>	102	32,3	44,3
<i>takojšnja zaposlitev</i>	44	13,9	19,1
<i>aktivno iskanje zaposlitve</i>	36	11,4	15,7
<i>že zaposlen</i>	27	8,5	11,7
<i>prijava na zavodu</i>	26	8,2	11,3
<i>podiplomski študij</i>	23	7,3	10,0
<i>počitnice, daljša pot</i>	22	7,0	9,6
<i>vojska</i>	12	3,8	5,2
<i>tečaji, seminarji</i>	7	2,2	3,0
<i>zabava</i>	7	2,2	3,0
<i>osnovanje družine</i>	5	1,6	2,2
<i>brez odgovora</i>	5	1,6	2,2
Skupaj	316	100,0	137,4 (n=225)

Ta skupni prikaz zabriše razlike med leti in daje nekakšen povprečen splošni pregled na način oziroma vzorec aktivnosti od diplome do zaposlitve. Iz tabele 4.8d sledi, da je od vseh 225 diplomantov, ki so navedli vsaj prvo navedbo kar 44,3 % (% odgovorov je 32,3) takih, ki so od diplome pa do prve redne zaposlitve opravljali honorarna dela. To so tisti, ki si takoj po diplomi niso mogli najti redne zaposlitve in so v času iskanja opravljali honorarna dela. Sem spadajo tudi tisti diplomanti, ki so jih redno zaposlili delodajalci, pri katerih so diplomanti delali že kot študenti, vendar pa ne takoj po diplomi (so še nekaj časa delali honorarno, po tem jih je delodajalec redno zaposlil). Sledijo tisti, ki so se zaposlili takoj po diplomi, takih je bilo 19,1 % vseh diplomantov (% odgovorov je 13,1), 15,7 % vseh diplomantov (% odgovorov je 11,4), že zaposlenih pred diplomo pa je bilo 11,7% (% odgovorov je 8,5) vseh diplomantov. Sledijo prijava na Zavodu oziroma privatni agenciji za zaposlovanje, podiplomski študij, počitnice oziroma daljša pot, vojska, tečaji in seminarji, zabava, osnivanje družine (glej tabelo 4.8d, zgoraj).

Iz vsega tega lahko povzamemo, da je ugotovitev, po kateri imajo diplomanti po diplomi v glavi predvsem to, kako čim hitreje priti do zaposlitve pravilna. To nakazuje že vrstni red aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali po diplomi (na prvih petih mestih so aktivnosti, izključno povezane z večanjem možnosti za zaposlitev).

4.3. Značilnosti prve redne zaposlitve

Pri značilnostih prve redne zaposlitve sem se osredotočila na naslednje značilnosti:

- medianska velikost organizacije 1. zaposlitve,
- povprečno število podrejenih v 1. zaposlitvi,
- sektor 1. zaposlitve,
- panoga 1. zaposlitve,
- glavni način usposabljanja za delo v 1. zaposlitvi,
- ali v službi delate v timi (skupini) ali sami?

Rezultati so v tem zaporedju podani in interpretirani v nadaljevanju (tabele od 4.9 do 4.12 in grafikona od 4.7 do 4.8).

Tabela 4.9: Medianska velikost organizacije prve zaposlitve, po letih diplomiranja¹²

Leto diplomiranja	Najmanjša vrednost	Največja vrednost	Mediana	N
1988	3	3000	100	28
1994	2	5000	65	36
2000	2	7000	47	130
Skupaj	2	7000	60	194

Iz tabele 4.9 je lepo razvidno, da so si tisti, ki so diplomirali leta 1988, poiskali svojo prvo zaposlitev v veliko večjih organizacijah (število zaposlenih v celi organizaciji), kot pa diplomanti preostalih dveh izbranih let (predvsem tisti, ki so diplomirali leta 2000). Diplomanti, ki so diplomirali leta 1988 so si poiskali svojo prvo zaposlitev v velikih organizacijah, kjer je bilo povprečno zaposlenih v celi organizaciji 100 ljudi. Tisti, ki so diplomirali leta 1994 so si svojo prvo zaposlitev poiskali v organizacijah,

¹² Ker je porazdelitev (število) organizacij po velikosti asimetrična, smo kot mero srednje vrednosti uporabili mediano, ker bolj »pošteno« prikazuje srednjo vrednost.

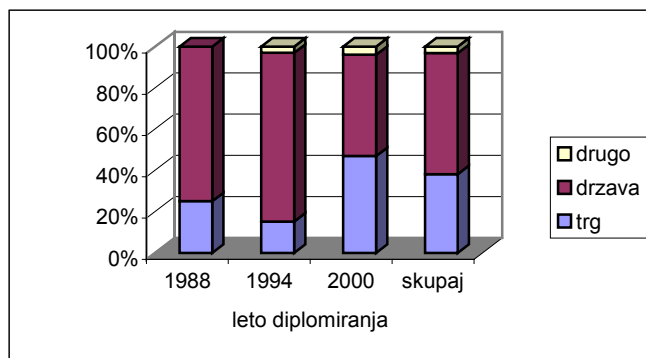
kjer je bilo v celi organizaciji zaposlenih v povprečju 65 ljudi, diplomanti letnika 2000 pa v takih, v katerih je bilo v povprečju zaposlenih v vsej organizaciji 47 ljudi. Te razlike lahko pojasnimo tako, da je z uvedbo tržnega gospodarstva leta 1991 postopoma prihajalo do razkroja večjih organizacijskih konglomeratov (privatizacija, gospodarsko prestrukturiranje) in do nastanka večjega števila malih organizacij (»izbruh« manjših zasebnih podjetij), kjer pa se diplomanti naše fakultete vedno raje zaposlujejo (predvsem diplomanti novih smeri in usmeritev, glej tudi interpretacijo pod sliko 4.7).

Tabela 4.10: Povprečno število podrejenih v prvi redni zaposlitvi, po letih diplomiranja

Leto diplomiranja	Najmanjša vrednost	Največja vrednost	Povprečje	N
1988	0	4	0,39	31
1994	0	20	2,1	37
2000	0	70	3,5	131
Skupaj	0	70	2,8	199

Tabela 4.10 nam prikazuje povprečno število podrejenih, ki so jih imeli diplomanti v prvi redni zaposlitvi, po letih diplomiranja. Vidimo, da so povprečno največ podrejenih v prvi redni zaposlitvi imeli tisti, ki so diplomirali leta 2000, in sicer kar 3 do 4. Tisti, ki so diplomirali leta 1994, so imeli povprečno v prvi zaposlitvi približno 2 podrejena, diplomanti, ki so diplomirali leta 1988, pa povprečno niti enega podrejenega (0,3871). Vidimo, da so značilne razlike glede povprečnega števila podrejenih, ki so jih imeli (jih imajo) diplomanti v prvi redni zaposlitvi omenjenih treh let. To število (podrejenih) se v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 povečuje. Če upoštevamo, da se velikost organizacij po letu 1988 zmanjšuje, bi lahko rekli, da diplomanti FDV postajajo ambicioznejši, njihov ugled in prominentnost pa rasteta.

Slika 4.7: Sektor prve redne zaposlitve, po letih diplomiranja

V socialističnem obdobju je bil v Sloveniji levji delež vseh zaposlitev v družbenem sektorju; leta 1988 je dosegel skoraj 85 %, nekmetijski privatni sektor je obsegal zgolj 6,8 %, preostanek je bil zaposlen v zasebnem kmetijskem sektorju (Vodopivec, Hribar-Milič v Ivančič, 1996: 93). Zato ni čudno, da si je kar 75 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1988, poiskalo svojo prvo zaposlitev v podjetjih, ki so bila v državni lasti. Samo 3,2 % tistih, ki so diplomirali leta 1988, je začelo svojo karierno pot v obliki samozaposlitve (glej, slika 4.10), čeprav v socializmu samozaposlitev ni bila zaželeno, vendar tudi ni bila prepovedana.

Od tistih, ki so diplomirali leta 1994, si jih je kar 81,8 % poiskalo prvo redno zaposlitev v državnem sektorju (državni organi, javna uprava, javni zavodi, državne komunalne službe). Ta podatek ni presenetljiv, če vemo, da je v Sloveniji takrat vladala huda gospodarska kriza (stopnja brezposelnosti je konec leta 1993 dosegla že slabih 18 % (Ivančič, 1996: 109-110)), vzrok krize pa so bile spremembe na trgu dela, ki so bile posledica prehoda v tržno gospodarstvo. Takrat se je Slovenija šele navajala na nove razmere na trgu dela (začetek privatizacije podjetij, vedno manj podjetij je bilo v družbeni lasti, »izbruh« manjših samostojnih podjetnikov, tuji kapital...). Torej so tisti, ki so diplomirali leta 1994, videli varno zaposlitev, ki je bila takrat zaradi gospodarske krize zelo pomemben dejavnik v življenju, v državnem sektorju in ne na trgu.

Med diplomanti, ki so diplomirali leta 2000 si jih je svojo prvo zaposlitev v državnem sektorju poiskalo 49,2 %, na trgu 46,9 %, drugje 3,2 %. Vidimo, da se je tržno gospodarstvo v tem obdobju že »utrdilo« in da si je mnogo več tistih, ki so diplomirali

leta 2000, svojo prvo zaposlitev poiskalo na trgu v primerjavi z diplomanti ostalih dveh let. Deloma je pa to posledica naraščajočega omejevanja zaposlovanja v državnem (javnem) sektorju.

Vidimo, da so značilne razlike v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 glede na to, kje so si diplomanti, po letih diplomiranja, poiskali svojo prvo redno zaposlitev (χ^2 test, tveganje $p = .00$). Če pa so razlike, pa je prisoten trend, so spremembe v času. S prehodom na tržno gospodarstvo je prišlo tudi do reorganizacije fakultete (leta 1991). Uvedene so bile nove smeri in usmeritve (glej poglavje Institucionalne in vsebinske spremembe FDV), ki so se prilagodile novim razmeram v državi. Diplomanti teh novih smeri in usmeritev (recimo tržno komuniciranje) pa »ciljajo« predvsem na trg, medtem ko so se v preteklosti na FDV izobraževali zlasti kadri, ki so bili primerni za zaposlitev v državnih institucijah (prim. uvodne cilje visoke šole, poglavje 1). Glavna razloga za te spremembe sta torej prehod v tržno gospodarstvo in s tem povezana reorganizacija fakultete, ki je začela izobraževati tudi kadre, ki so začeli iskat svoje prve zaposlitve na trgu. Na to vprašanje ni odgovorilo 41 diplomantov.

Tabela 4.11: Panoga prve redne zaposlitve, po letih diplomiranja

PANOGA	1988	1994	2000	Skupaj
proizvodnja, predelava	2	1	11	14
energija, voda, plin	1		2	3
gradbeništvo		1		1
trgovina	2	1	7	10
promet, skladišča	1		3	4
banke, zavarovalnice			5	5
poslovne storitve	1	2	32	35
javna uprava	9	8	34	51
izobraževanje	5	3	14	22
zdravstvo, soc. varstvo		3	2	5
RTV, društva, sindikati	7	13	13	33
zasebna gospodinjstva		1		1
tuja predstavništva			5	5
Skupaj	28	33	128	189

Če primerjamo tiste, ki so diplomirali leta 2000, z diplomanti ostalih dveh opazovanih let, glede na to, v kateri panogi so si poiskali svojo prvo redno zaposlitev, ugotovimo, da je medčasovna razlika največja predvsem v poslovnih storitvah, kar je posledica prehoda v tržno gospodarstvo. Prav tako se ni zmanjšal (glede na število diplomiranih po posameznih treh letih) delež tistih, ki so se zaposlili v javni upravi. Tako je predvsem zato, ker je Slovenija s tem, ko je postala samostojna država (leta 1991), potrebovala ustrezen kader za (pre)oblikovanje državnega aparata (več glej v Ivančič, 1996). Diplomanti FDV (nekateri smeri in usmeritve) pa so bili ta »ustrezen kader« že prej v socializmu in so to še danes, v kapitalizmu. Na vprašanje ni odgovorilo 41 diplomantov.

Tabela 4.12a: Glavni načini usposabljanja za delo v prvi redni zaposlitvi tistih, ki so diplomirali leta 1988 (MR procedura)

Načini usposabljanja	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>samostojni študij</i>	18	32,1	58,1
<i>prenos znanja od kolegov</i>	17	30,4	54,8
<i>šolanje doma</i>	8	14,3	25,8
<i>ni posebnega usposabljanja</i>	7	12,5	22,6
<i>tečaj v org.</i>	3	5,4	9,7
<i>tečaj izven org. v Slo</i>	1	1,8	3,2
<i>tečaj izven org. v tujini</i>	1	1,8	3,2
<i>šolanje v tujini</i>	1	1,8	3,2
Skupaj	56	100,0	180,6 (n=31)

Na to vprašanje so odgovorili vsi, ki so diplomirali leta 1988. Ker je odgovorov več kot ljudi (56 proti 31), so nekateri napisali še drugotni način usposabljanja za delo v prvi zaposlitvi. Ker sta tudi tu, kljub različnim odstotkom za deleže odgovorov in ljudi vrstna reda glavnih načinov usposabljanja za delo v prvi zaposlitvi enaka, bom v nadaljevanju pogostost posameznih načinov usposabljanja pojasnila najprej z deležem ljudi, v oklepaju bom dodala delež odgovorov. Največ diplomantov se je za delo v prvi

zaposlitvi usposabljalno v obliki samostojnega študija in sicer 58,1 % (% odgovorov je 32,) in pa s prenosom znanja od kolegov – 54,8 % (% odgovorov je 30,4). Sledijo tisti, ki so se šolali doma s 25,8 % (% odgovorov je 14,3), samo 22,6 % (% odgovorov je 12,5) diplomantov je napisalo, da se jim ni bilo treba dodatno usposablјati. Sledijo tisti, ki so se usposablјali v okviru naslednjih tečajev in šolanj: preko tečaja v organizaciji se je usposablјalo 9,7 % (% odgovorov je 5,4) diplomantov, preko tečaja izven organizacije v Sloveniji, tečaja izven organizacije v tujini in šolanja v tujini pa se je udeležil popolnoma enak delež diplomantov in sicer 3,2 % (% odgovorov je 1,8).

Tabela 4.12b: Glavni načini usposablјanja za delo v prvi redni zaposlitvi tistih, ki so diplomirali leta 1994 (MR procedura)

Načini usposablјanja	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>samostojni študij</i>	24	34,8	63,2
<i>prenos znanja od kolegov</i>	18	26,1	47,4
<i>ni posebnega usposablјanja</i>	9	13,0	23,7
<i>tečaj izven org. v Slo</i>	6	8,7	15,8
<i>šolanje doma</i>	5	7,2	13,2
<i>tečaj v org.</i>	4	5,8	10,5
<i>šolanje v tujini</i>	2	2,9	5,3
<i>tečaj izven org. v tujini</i>	1	1,4	2,6
Skupaj	69	100,0	181,6 (n=38)

Na to vprašanje ni odgovoril samo en diplomant letnika 1994. Ker je odgovorov več kot ljudi (69 proti 38), so nekateri navedli poleg glavnega načina usposablјanja za delo v prvi zaposlitvi še drugotni motiv. Prav tako sta tudi med temi diplomanti glavna načina usposablјanja za delo v 1. zaposlitvi samostojni študij in sicer kar 63,2 % diplomantov se je usposablјalo v okviru samostojnega študija (% odgovorov je 34,8) in prenos znanja od kolegov – 47,4 % diplomantov se je usposablјalo na ta način (% odgovorov je 26,8). Samo 23,7 % (% odgovorov je 13,0) diplomantov ni potrebovalo posebnega usposablјanja. Sledijo diplomanti, ki so se usposablјali na naslednje načine: tečaj izven

organizacije v Sloveniji – 15,8 % (% odgovorov je 8,7) diplomantov, šolanje doma se je udeležilo 13,2 % (% odgovorov je 7,2) diplomantov, tečaja v organizaciji 10,5 % (% odgovorov je 5,8), šolanja v tujini 5,3 % (% odgovorov je 2,9), tečaja izven organizacije v tujini pa 2,6 % (% odgovorov je 1,4) diplomantov.

Tabela 4.12c: Glavni načini usposabljanja za delo v prvi redni zaposlitvi tistih, ki so diplomirali leta 2000 (MR procedura)

Načini usposabljanja	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>samostojni študij</i>	83	31,4	61,0
<i>prenos znanja od kolegov</i>	71	26,9	52,2
<i>ni posebnega usposabljanja</i>	45	17,0	33,1
<i>tečaj v org.</i>	23	8,7	16,9
<i>šolanje doma</i>	18	6,8	13,2
<i>tečaj izven org. v Sloveniji</i>	13	4,9	9,6
<i>šolanje v tujini</i>	9	3,4	6,6
<i>tečaj izven org. v tujini</i>	2	0,8	1,5
Skupaj	264	100,0	194,1 (n=136)

Na to vprašanje ni odgovorilo 24 diplomantov. Tudi tukaj je odgovorov več kot ljudi (264 proti 136), se pravi, da so nekateri navedli še drugotni način usposabljanja. Zopet se jih je največ usposabljal v okviru samostojnega študija – 61 % (% odgovorov je 31,4) in pa prenosu znanja od kolegov – 52,2 % (% odgovorov je 26,9). Vidimo, da se deleži teh dveh glavnih načinov usposabljanja po posameznih letih bistveno ne razlikujejo (glej tabele 4.12a, 4.12b in 4.12c). 33,1 % (% odgovorov je 17,0) diplomantov ni potrebovalo posebnega usposabljanja, kar je nekaj procentov več glede na leto 1994 in 2000 (glej tabeli 4.12a in 4.12b). Vidimo, da se je morala velika večina diplomantov vseh treh omenjenih let dodatno usposablјati za delo v prvi zaposlitvi, kar je tudi v skladu s kritikami, ki so jih diplomanti navedli kot pomanjkanje in slabosti študija na FDV (glej tabelo 4.19, predvsem, da jim primanjkuje znanja za delo v praksi). Res pa je, da se diplomanti FDV zaposlujejo na zelo različnih področjih, vsega pa študij

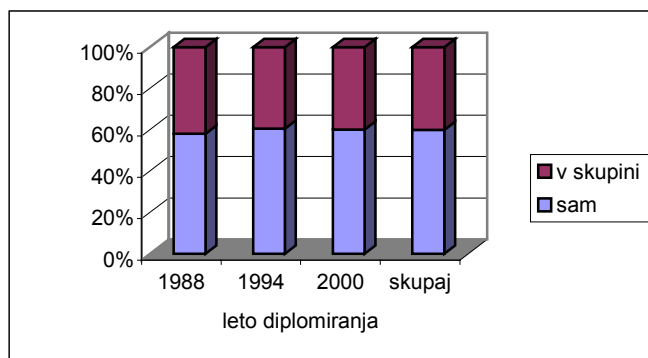
ne more zajeti (daje predvsem teoretično znanje in neko splošno razgledanost), zato je v večini primerov potrebno dodatno izobraževanje oziroma usposabljanje za delo v praksi. Poleg tega pa so tu tudi znanja, ki so specifična za posamezne organizacije oziroma podjetja in se jih posameznik lahko nauči le v njih.

Tabela 4.12d: Glavni načini usposabljanja za delo v prvi redni zaposlitvi, skupaj (MR procedura)

Načini usposabljanja	Frekv. odgovorov	% odgovorov	% ljudi
<i>samostojni študij</i>	125	32,1	61,0
<i>prenos znanja od kolegov</i>	106	27,2	51,7
<i>ni posebnega usposabljanja</i>	61	15,7	29,8
<i>šolanje doma</i>	31	8,0	15,1
<i>tečaj v org.</i>	30	7,7	14,6
<i>tečaj izven org. v Sloveniji</i>	20	5,1	9,8
<i>šolanje v tujini</i>	12	3,1	5,9
<i>tečaj izven org. v tujini</i>	4	1,0	2,0
Skupaj	389	100,0	189,8 (n=205)

Znova imamo skupni vzorec usposabljanja za obdobje 1988-2000, ki zabrisuje razlike med leti. Vidimo, da sta glavna načina usposabljanja za delo v 1. zaposlitvi (tako po posameznih letih kakor tudi skupaj) samostojni študij (61,0 % vseh diplomantov se je poslužilo/se ga poslužuje) in prenos znanja od kolegov (51,7 % vseh diplomantov). Na tretjem mestu sledijo tisti diplomanti, ki so mnenja, da ni bilo potrebno posebno usposabljanje za delo v 1. zaposlitvi (takih je bilo 29,8 % vseh diplomantov). Sledita šolanje doma (15,1 % vseh diplomantov) in tečaj v organizaciji (14,6 % vseh diplomantov). Tečaj izven organizacije v Sloveniji, šolanje v tujini in tečaj izven organizacije v tujini so oblike usposabljanja, katere so diplomanti za svojo usposabljanje za 1. zaposlitev uporabljali v manjši meri (glej tabelo 4.12d, zgoraj; glej tudi % odgovorov, v tabeli 4.12d, zgoraj).

Slika 4.8: Ali v službi delate v timu (skupine) ali sami (trenutna zaposlitev), po letih diplomiranja?

V opazovanem obdobju od 1988 do 2000 glede deleža študentov FDV glede na oblike dela v službi (ali v skupinah ali sami) ni značilnih razlik (χ^2 test, tveganje $p = .97$). Če ni razlik, pa ni prisotnega trenda, ni spremembe v času. Za ves ta čas velja približno enako razmerje v načinu dela (glej skupaj na sliki 4.8, zgoraj), namreč, da okrog šest desetlin (59.9 %) vseh diplomantov v službi ne delajo v skupinah, ampak delajo individualno, samostojno. Na to vprašanje ni odgovorilo 8 diplomantov.

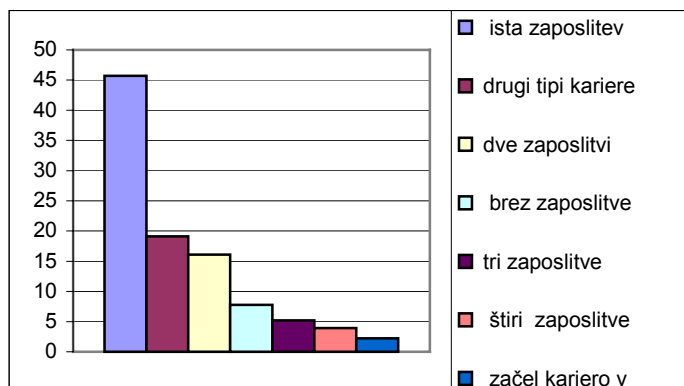
4.4. Karierni vzorec

Pri kariernem vzorcu diplomantov sem se osredotočila na naslednje:

- na spremembe v strukturi kariernih vzorcev diplomantov,
- na strukturo karierne mobilnosti zaposlenih diplomantov,
- na motivacijski (preferenčni) karierni vzorec diplomantov,
- na spremembe v strukturi kariernih preferenc diplomantov,
- na povezavo kariernih preferenc s karierno mobilnostjo diplomantov,
- na trend v povezavi kariernih preferenc s karierno mobilnostjo diplomantov.

Rezultati so v tem zaporedju podani in interpretirani v nadaljevanju (tabele od 4.13 do 4.15 in grafikoni od 4.9 do 4.12).

Slika 4.9: Splošni karierni vzorec vseh zaposlenih diplomantov FDV skupaj,
1988-1994-2000 (n=230)

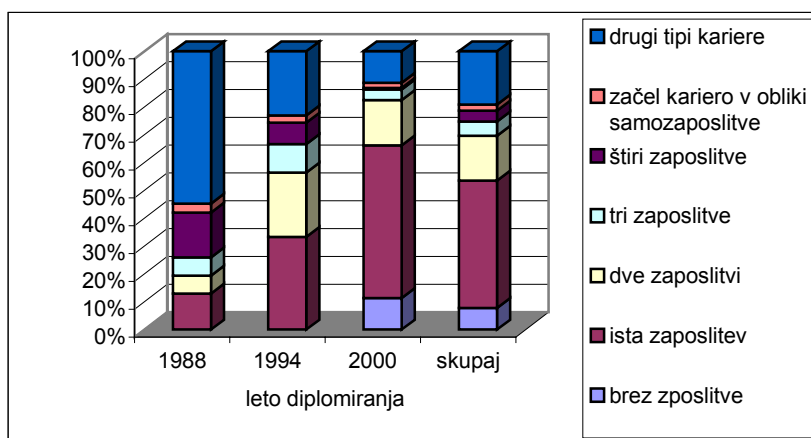
Slika 4.9 nam prikazuje splošni karierni vzorec vseh diplomantov skupaj. Skupaj je brez redne zaposlitve 7,8 % diplomantov. Od teh jih je 6,7 % takih, ki do sedaj še niso našli svoje prve redne zaposlitve, (glej tabelo 4.5) 1,1 % diplomantov pa je takih, ki so trenutno brezposelni (so že našli svojo prvo redno zaposlitev, vendar so trenutno brezposelni). Med vsemi diplomanti je 45,7 % takih, ki še nikoli niso zamenjali svoje prve redne zaposlitve. So še vedno v isti organizaciji na istem delovnem mestu (ista zaposlitev - to so karierno nemobilni).

Svojo karierno pot je v obliki samozaposlitve začelo 2,2 % vseh diplomantov. Dve zaposlitvi je imelo do sedaj 16,1 % vseh diplomantov, tri 5,2 %, štiri pa 3,9 % vseh diplomantov. Se pravi, da so diplomanti, ki so imeli 2, 3 in 4 redne zaposlitve, prehajali v te zaposlitve neposredno iz ene v drugo. 19,1 % vseh diplomantov pa v svoje naslednje zaposlitve ni prehajalo neposredno iz ene v drugo (vmes so se posluževali še drugih vrst delovnih aktivnosti). To imenujemo „drugi tipi kariere“¹³. Vsi ti diplomanti so karierno mobilni.¹⁴

¹³ Drugi tipi kariere – mešano, npr. zaposlen, pa brez posla, pa samozaposlen, pa spet zaposlen ipd. (odvisno od kombinacije statusov, danih v stolpcu aktivnosti, glej tudi priloga 3 str. 3).

¹⁴ Karierno mobilni so vsi tisti, ki so zamenjali organizacijo, oziroma delovno mesto znotraj iste organizacije in tudi tisti, ki so prehajali neposredno iz ene v drugo obliko delovne aktivnosti (drugi tipi kariere).

Slika 4.10: Sprememba v strukturi kariernih vzorcev zaposlenih diplomantov FDV
1988-1994-2000

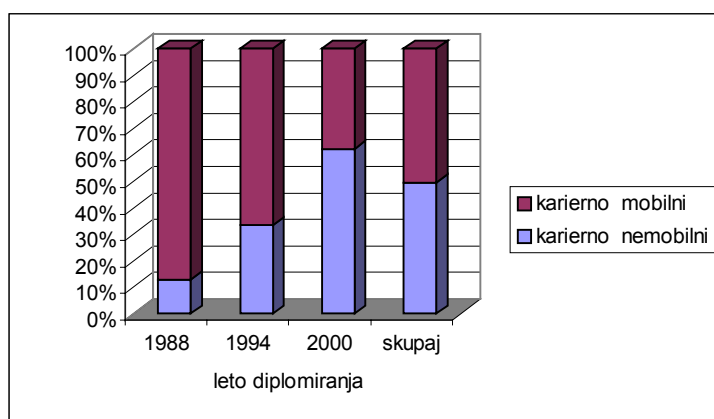

Slika 4.9 nam prikazuje splošni karierni vzorec vseh diplomantov skupaj. Slika 4.10 pa pokaže spremembo v strukturi kariernih vzorcev diplomantov FDV 1988-1994-2000. Ta je znatna, seveda je tudi odraz trajanja kariere - najdaljšo imajo diplomanti iz leta 1988, najkrajšo diplomanti iz leta 2000. Za leto 1988 so podatki naslednji: pri vedno isti oziroma še vedno prvi zaposlitvi vztraja 12,9 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1988; zaposlitev je 1x zamenjalo 6,5 % diplomantov, prav tako tudi 2x (6,5 %), 3x pa 16,1 %. Svojo poklicno pot je začelo v obliki samozaposlitve 3,2 % diplomantov. Drugih tipov kariere se je poslužilo 54,8 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1988. Med tistimi, ki so diplomirali leta 1994 je 23,1% takšnih, ki so 1x zamenjali službo, 10,3 % diplomantov je zamenjalo službo 2x, 3x pa je zamenjalo službo 7,7 % vseh diplomantov, ki so diplomirali leta 1994. 23,1 % pa je takih, katerih kariera ni potekala samo v okviru neposrednega prehajanja iz ene zaposlitve v drugo, ampak je prišlo do vmesnih prekinitev, med katerimi so se diplomanti posluževali tudi drugih vrst delovnih aktivnosti (drugi tipi kariere). Pri isti zaposlitvi vztraja 33,3 % diplomantov.

Za diplomante, ki so diplomirali leta 2000, pa so rezultati sledeči: 1x je zamenjalo zaposlitev 16,3 % diplomantov, 2x 3,8 % diplomantov, 3x pa 0,6 % diplomantov. 11,3 % diplomantov uvrščamo pod »druge tipe kariere«. Brez zaposlitve jih je 11,3 % (od teh jih je 6,7 % takih, ki do sedaj še niso našli svoje prve redne zaposlitve). Službe ni nikoli zamenjalo kar 55,0 % diplomantov, ki so diplomirali leta 2000.

Vidimo lahko, da so značilne razlike v strukturi kariernih vzorcev diplomantov v opazovanem obdobju od 1988 do 2000 (χ^2 test, tveganje $p=0,00$). Če so spremembe, pa je prisotnost trenda v kariernih vzrocih, so torej razlike v času. Razumljivo je, da so tisti, ki so diplomirali leta 1988 in leta 1994 dlje časa na trgu dela in so bili do sedaj bolj karierno mobilni (so večkrat zamenjali službo in se tudi bolj posluževali drugih vrst delovnih aktivnosti) kot tisti, ki so diplomirali leta 2000. To je razvidno tudi iz naslednjega prikaza, kjer smo vse tipe karier združili le v dva osnovna tipa: mobilne in nemobilne kariere (če je v karieri že premik iz začetnega delovnega mesta ali ne).

Slika 4.11: Struktura karierne mobilnosti zaposlenih diplomantov FDV
1988-1994-2000

Do sedaj je bilo karierno mobilnih 87,1 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1988; 66,7 % diplomantov letnika 1994 in 38,0 % diplomantov letnika 2000.

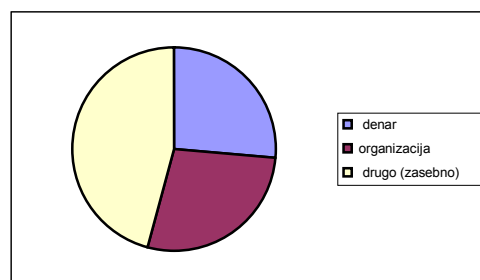
Vidimo, da so značilne razlike v opazovanem od 1988 do 2000 glede karierne mobilnosti zaposlenih diplomantov FDV (χ^2 test, tveganje $p=0,00$). Če so spremembe, pa je prisotnost trenda, so razlike v času. Razumljivo je, da so tisti, ki so diplomirali leta 1988 in leta 1994 dlje časa na trgu dela in so bili do sedaj, bolj karierno mobilni kot tisti, ki so diplomirali leta 2000 (stopnja karierne mobilnosti se z leti povečuje).

Morda bi odtod lahko poiskali specifično »razpolovno dobo mobilnosti« za diplomante FDV različnih generacij. Ta nam bi pokazal trend v vzorcu karierne mobilnosti. Uporabimo v ta namen linearno interpolacijo kot metodo za določitev približka: denimo, če je med tistimi, ki so diplomirali 1988 in imajo okrog do danes torej 16 let

delovnih izkušenj za seboj (2004 - 1988), že 87,1 % mobilnih, potem je bilo 50 % iz te generacije karierno mobilnih po 9,2 letih ($= (16/87.1) * 50$), idealnih 100 % pa bi jih bilo po dobrih 18 letih delovne dobe. Za generacijo iz leta 1994 po istem principu velja, da je bilo v 10 letih (2004-1994) karierno mobilnih 66,7 %, torej jih je bilo polovica mobilnih po 7,5 letih delovne dobe, vsi pa bi bili hipotetično mobilni po 15 letih dela. Še hitreje zajema mobilnost generacijo iz leta 2000: tu je bilo 38 % mobilnih po 4 letih, polovica bi jih - če bi šlo s tem tempom naprej - bila mobilnih v 5,3 letih, vsi pa po 10 letih.

Iz tega hipotetičnega preizkušanja lahko znova potrdimo, podobno kot že prej, da se v splošnem povečuje karierna mobilnost diplomantov FDV in da veljajo ugotovitve o spreminjanju tradicionalne kariere v sodobnejšo (ameriškega tipa), ki jo bolj nadzirajo ljudje sami, seveda z različnimi motivacijami. To nam potrdijo tudi naslednji prikazi.

Slika 4.12: Poenostavljen motivacijski (preferenčni) karierni vzorec zaposlenih diplomantov FDV (1988-1994-2000)

Motivacijski karierni vzorec diplomantov FDV smo dobili tako, da smo poenostavljeno združili naslednje motivacijske elemente, ki so bili pomembni ob menjavi delovnega mesta mobilnih diplomantov FDV (skupaj je bilo od 230 oseb 44% nemobilnih, ostali so bili mobilni), v tri glavne skupine motivov in sicer:

- denar in položaj (sta precej podobni, v bistvu aktivni motivaciji) v **denar**;
- znanje, reorganizacija, seniornost, slabi odnosi, stečaj (nekaj zunanjega, manj voditeljskega, bolj pasivnega, povezano pa je z organizacijo, kjer človek pretežno dela in čaka na razplet, tipično za organizacije internih trgov dela) - v **organizacijo**.
- bolj zasebne in druge motive pa smo dali pod **drugo (zasebno)**, kjer verjetno motivacija izhaja iz bolj zasebne sfere, družine ipd.

Najprej pogledjmo vse mobilne diplomante skupaj, ne glede na leto diplomiranja (slika 4.12). Dobili smo na koncu (poenostavljeno) tri tipe karier. **Denar kot glavni motiv mobilnosti** - to so aktivni ljudje, za katere sta glavna motiva karierne mobilnosti denar in položaj (verjetno so to sposobni ljudje, prevzemajo funkcije, so racionalni egoisti ali vodje). **Organizacija kot glavni motiv mobilnosti** - to so bolj pasivni ljudje, ki jih ne mikajo toliko denar ali položaj, so pa karierno vezani na delo v organizaciji (se strokovno izpopolnjujejo, čakajo, da napredujejo po letih službe, čakajo tudi, da se zgodijo reorganizacije, celo stečaji). **Drugo (zasebno) kot glavni motiv mobilnosti ali imobilnosti** - ti ljudje se manj menijo tako za denar ali za položaj, pa tudi svoje energije ne usmerjajo toliko v organizacijo, ampak si delo raje organizirajo tako, da ob tem lažje zasledujejo čisto zasebne cilje (družina, hobiji, prijatelji). So po mojem bolj emocionalno usmerjeni.

Razmerja med skupinami so, zanimivo, relativno uravnotežena, vsaka od teh treh skupin je znatna. Če pogledamo skupaj, za vse diplomante (vseh treh opazovanih let, tako karierno mobilni kot karierno nemobilni skupaj), vidimo, da je glavni motivacijski (preferenčni) faktor v njihovih kariernih poteh, da zasledujejo čisto zasebne cilje ali pa so nemobilni s 45,7 %, sledi organizacija kot faktor mobilnosti s 27,8 % in denar s 26,5 %.

Tabela 4.13: Spremembe v strukturi kariernih preferenc zaposlenih diplomantov FDV
1988-1994-2000

Leto diplomiranja	Denar	Organizacija	Drugo (zasebno)	Skupaj
1988	19,4 %	22,6 %	58,1 %	100,0 %
1994	33,3 %	38,5 %	28,2 %	100,0 %
2000	26,3 %	26,3 %	47,5 %	100,0 %
Skupaj	26,5 %	27,8 %	45,7 %	100,0 %

Če pogledamo podrobneje posamezna leta, vidimo, da je med tistimi, ki so diplomirali leta 1988 in leta 2000 (karierno mobilni in nemobilni skupaj) glavni oziroma modalni preferenčni (motivacijski) dejavnik v njihovih kariernih poteh, da zasledujejo čisto zasebne cilje (zanimivo, prva generacija so že starejši, okrog 40 let, zadnja generacija pa še dokaj mladi, stari okrog 30 let). Sledijo tisti, ki jih ne mikajo toliko denar ali položaj, so pa karierno vezani na delo v organizaciji (med diplomanti, ki so diplomirali

leta 2000 imata organizacija in denar enaka deleža). Na tretjem mestu pa so tisti diplomanti, za katere sta motiv denar in položaj. Za diplomate, ki so diplomirali leta 1994, pa je motivacijska struktura drugačna: na prvem mestu je organizacija (to so bolj pasivni ljudje, ki jih ne mikajo toliko denar ali položaj, so pa karierno vezani na delo v organizaciji, kot vemo od prej, delajo v pretežni meri v javnem sektorju) kot motivacijski faktor na prvem mestu, sledita denar in zatem drugo (zasebno).

Vidimo, da gre za rahle spremembe v opazovanem obdobju od 1988 do 2000, vendar pa še ni zaznati značilnega trenda v strukturi kariernih preferenc diplomantov FDV (χ^2 test, tveganje $p = ,13$). Da bi dobili boljši uvid v motivacijsko strukturo glede na tip mobilnosti, smo ta dva podatka povezali v tabelo (tabela 4.14).

Tabela 4.14: Povezava kariernih preferenc s karierno mobilnostjo zaposlenih diplomantov FDV 1988-1994-2000

	Denar	Organizacija	Drugo	Skupaj
Karierno nemobilni	23,8 %	24,8 %	51,4 %	100,0 %
Karierno mobilni	33,6 %	35,5 %	30,8 %	100,0 %
Skupaj	28,8 %	30,2 %	41,0 %	100,0 %

Tu pa lahko opazimo, da so prisotne značilne razlike v celi populaciji opazovanem obdobju od 1988 do 2000 - glede povezave kariernih preferenc s karierno mobilnostjo zaposlenih diplomantov FDV (χ^2 test, tveganje $p=0,01$). Iz tabele 4.14 je lepo razvidno, da je za vse nemobilne diplomante (za vsa leta skupaj) najpomembnejša motivacija v njihovih kariernih poteh, da zasledujejo pretežno zasebne cilje (51,4 %), sledijo jim s polovično jakostjo organizacija in denar (24,8 % in 23,8 %). Pri karierno mobilnih za vsa leta skupaj pa je na prvem mestu kot motivacijski faktor organizacija s 35,5 %, sledijo ji denar s 33,6 % in zasebni cilji s 30,8 %. To splošno sliko o povezavi motivacije in tipa mobilnosti razgradimo vstavimo še v čas.

Tabela 4.15: Trend v povezavi kariernih preferenc s karierno mobilnostjo zaposlenih diplomantov FDV 1988-1994-2000

Leto diplomiranja		Denar	Organizacija	Drugo (zasebno)	Skupaj	Signif. (p)
1988	Nemobilni		25,0 %	75,0 %	100,0 %	.57
	Mobilni	22,2 %	22,2 %	55,6 %	100,0 %	
	Skupaj	19,4 %	22,6 %	58,1 %	100,0 %	
1994	Nemobilni	46,2 %	15,4 %	38,5 %	100,0 %	.11
	Mobilni	26,9 %	50,0 %	23,1 %	100,0 %	
	Skupaj	33,3 %	38,5 %	28,2 %	100,0 %	
2000	Nemobilni	21,6 %	26,1 %	52,3 %	100,0 %	.00
	Mobilni	42,6 %	35,2 %	22,2 %	100,0 %	
	Skupaj	29,6 %	29,6 %	40,8 %	100,0 %	

Tabela 4.15 je tridimenzionalna in nam govori o tem, ali so karierne motivacije (denar, organizacija, drugo) v obravnavnem času različno povezane z mobilnostjo diplomantov ali ne. Ugotovitev na kratko pravi, da so. Za diplomante, ki so diplomirali leta 1988, tvegamo ogromnih 57 %, če rečemo, da so razlike med mobilnimi in nemobilnimi (χ^2 test, tveganje $p = ,57$). Se pravi, da se med diplomanti, ki so diplomirali leta 1988, motivacije mobilnih in nemobilnih niso dosti razlikovale. Za diplomante, ki so diplomirali leta 1994, tvegamo le še 11 %, če rečemo, da so motivacijske razlike med različno mobilnimi diplomanti (χ^2 test, tveganje $p = ,11$). Razlike so sicer še majhne, statistično neznačilne, jih je pa precej več (najbolj mobilni so tisti, ki presegajo na kariere znotraj organizacij). Za diplomante, ki so diplomirali leta 2000, pa ne tvegamo nič več, če rečemo, da so med različno mobilnimi značilne razlike v motivaciji (χ^2 test, tveganje $p = ,00$). Za diplomante, ki so diplomirali leta 2000, je namreč očitno, da so najbolj mobilni tisti, ki se borijo za denar in položaj (42,6 %). Če to ugotovitev obrnemo okrog, potem lahko rečemo, da osebni motivi kot sta denar in položaj danes prevladujeta kot faktorja mobilnosti diplomantov FDV (tržna ekonomija), naslednji faktorji karierne mobilnosti so organizacijski motivatorji (35,2 %), na dnu pa so zasebni cilji (22,2 %). Pri nemobilnih je motivacijska struktura obratna: pri večini prevladujejo motivi zasebne sfere (52 %).

4.5. Zadovoljstvo z različnimi vidiki življenja

Različne motivacijske strukture, ki določajo tip karierne mobilnosti, naj bi deloma izhajale iz težnje po delovanju človeka v poslovno-organizacijski sferi, deloma pa iz delovanja v zasebni sferi (npr. multikariernost po Greenhaus, ali karierne stopnje po Bernardinu, glej poglavje 1). Poglejmo te okoliščine.

Pri zadovoljstvu z različnimi vidiki življenja me je zanimalo naslednje:

- kako so diplomanti zadovoljni z delom, uspehom, premoženjem, zdravjem, življenjem na splošno,
- koliko dopusta so si zares vzeli letos,
- koliko ur na dan delajo,
- ali imajo doma svoj delovni kotiček,
- prikaz dejavnikov, ki imajo pozitiven in negativen vpliv na zadovoljstvo diplomantov z delom in življenjem.

Rezultati so v tem zaporedju podani in interpretirani v nadaljevanju (tabele od 4.16 do 4.18 in grafikon 4.13 do 4.14).

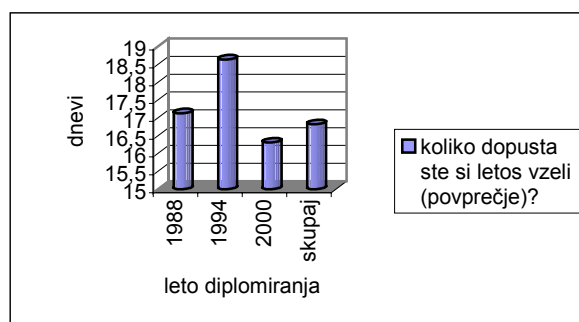
Tabela 4.16: Zadovoljstvo diplomantov z delom, uspehom, premoženjem, zdravjem, življenjem na splošno, po letih diplomiranja

Leto diplomiranja	Vrednosti	Delom	Uspehom	Premoženjem	Zdravjem	Življenjem
1988	povprečje	2,2	2,3	2,6	2,2	2,2
	std. odklon	0,8	0,7	0,8	0,9	0,9
	N	31	31	31	31	31
1994	povprečje	2,3	2,1	2,6	1,9	2,1
	std. odklon	1,1	0,8	1,0	0,6	0,8
	N	39	39	38	38	38
2000	povprečje	2,1	2,2	2,7	1,8	1,8
	std. odklon	0,9	0,8	1,0	0,8	0,9
	N	159	157	158	159	158
Skupaj	povprečje	2,1	2,2	2,7	1,9	1,9
	std. odklon	0,9	0,8	0,9	0,8	0,9
	N	229	227	227	228	227

Diplomanti so pri vprašanju kako so zadovoljni z delom, uspehom, premoženjem, zdravjem, in življenjem na splošno imeli naslednje možnosti: 1- zelo sem zadovoljen, 2- sem zadovoljen, 3- nisem niti zadovoljen niti nezadovoljen, 4- sem nezadovoljen, 5- zelo sem nezadovoljen.

Za diplomante vseh treh opazovanih let skupaj (1988,1994 in 2000) velja, da so v povprečju najbolj zadovoljni z zdravjem in življenjem (1,9), s pozitivnim trendom skozi čas. Manj so zadovoljni z delom in uspehom (2,1 in 2,2), še najmanj pa s premoženjem (2,7); standardni odklon je pri vseh podoben (od 0,8 do 0,9); trenda ni. To, da so diplomanti FDV (skupaj) najmanj zadovoljni prav s premoženjem, pa ni presenetljivo, saj je ponavadi večina ljudi mnenja, da bi lahko bilo njihovo premoženje večje, kot dejansko je.

Slika 4.13: Koliko dopusta ste si zares vzeli letos (povprečje), po letih diplomiranja?

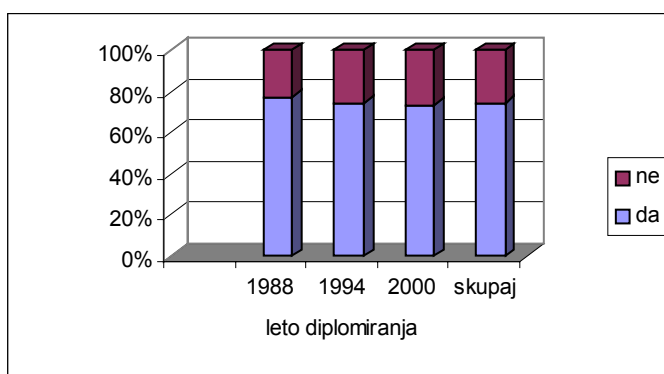
Diplomanti, ki so diplomirali leta 1988, so si "letos" (t.j. v letu anketiranja), v povprečju privoščili približno 17 dni dopusta (17,13 dni), diplomanti, ki so diplomirali leta 1994 približno 18 dni in pol (18,64). Diplomanti, ki so diplomirali leta 2000, pa so si v povprečju privoščili najmanj dni dopusta med vsemi diplomanti, in sicer malo več kot 16 dni (16,31 dni). Seveda je to povezano z delovno dobo, saj imajo diplomanti, ki so diplomirali leta 1988 in 1994, na razpolago več dni dopusta kot tisti, ki so diplomirali leta 2000 in so šele dobro začeli svojo delovno kariero.

Tabela 4.17: Koliko ur na dan delate (povprečje), po letih diplomiranja?

Leto diplomiranja	Najmanjša vrednost	Največja vrednost	Povprečje	Std. odklon	N
1988	2	12	8,71	1,99	31
1994	0	11	8,38	1,99	39
2000	0	18	8,68	2,35	155
Skupaj	0	18	8,63	2,24	225

Vidimo, da tisti, ki so diplomirali leta 1988 in 2000, delajo povprečno nekaj manj kot 9 ur na dan (8,71 ur in 8,68 ur). Diplomanti, ki so diplomirali leta 1994 delajo v povprečju približno nekaj manj kot 8 ur in pol na dan (8,38). Če povežemo s prejšnjim vpogledom, vidimo, da so si tisti, ki so diplomirali leta 1994 povprečno vzeli največ dni dopusta v preteklem letu (slika 4.13) in pa tudi v povprečju na dan delajo manj kot diplomanti ostalih dveh let (tabela 4.17).

Slika 4.14: Ali imate doma svoj delovni kotiček, po letih diplomiranja?

V obdobju od 1988 do 2000 glede deleža študentov FDV glede na to ali imajo doma svoj delovni kotiček ali ne ni značilnih razlik (χ^2 test, tveganje $p = .90$). Če ni razlik, pa ni prisotnega trenda, ni spremembe v času. Za ves ta čas velja približno enako razmerje, namreč, da ima okrog 74 % (74,2 %) vseh diplomantov doma svoj delovni kotiček. Na to vprašanje ni odgovoril 1 diplomant.

V tem sklopu je pomembno, da bi raziskali, kakšna je povezava med osebnim zadovoljstvom z življenjem in delom (Pearsonov korel. koeficient teh dveh spremenljivk je enak 0,342) na eni strani in drugimi faktorji, kariernimi in zasebnimi,

na drugi. Preliminarna analiza, narejena s pomočjo linearne regresije, kaže, kateri faktorji imajo pozitiven in kateri negativen vpliv na zadovoljstvo diplomantov z delom in življenjem, ki sta sicer lahko kot motivacijska cilja različna, sta lahko celo v nasprotju.

Tabela 4.18: Prikaz dejavnikov, ki imajo pozitiven in negativen vpliv na zadovoljstvo diplomantov z delom in življenjem

	Zadovoljstvo z delom ($R^2 = 38\%$)	Zadovoljstvo z življenjem ($R^2 = 34\%$)
Pozitivni vpliv	zadovoljstvo z zdravjem zadovoljstvo z življenjem karierna mobilnost nedavna diploma*	zadovoljstvo z delom denarni motivi v karieri organizacijski motivi v karieri nedavna diploma moški spol
Negativni vpliv	zadovoljstvo z uspehom* zadovoljstvo s premoženjem* denarni motivi v karieri organizacijski motivi v karieri moški spol	zadovoljstvo z zdravjem* zadovoljstvo z uspehom* zadovoljstvo s premoženjem karierna mobilnost

*stat. značilni koeficienti ($p=0.01$ in manj)

Zadovoljstvo z življenjem (kot odvisna spremenljivka) znižujejo tipični faktorji uspeha: boljše zdravje, boljši uspeh, večje premoženje in višja karierna mobilnost. Zadovoljstvo z življenjem pa, nasprotno, dvigujejo naslednji razlogi (niso zelo značilni): višje zadovoljstvo z delom, še neizpolnjeni denarni in organizacijski karierni motivi, pa moški spol in nedavna diploma.

Zadovoljstvo z delom (kot odvisna spremenljivka) ima nekoliko drugačen vzorec faktorjev. Delovno zadovoljstvo znižujeta večji uspeh in večje premoženje, manj izrazito še višji denarni in organizacijski motivi v karieri in pa moški spol. Delovno zadovoljstvo pa, nasprotno, najbolj povečuje nedavna diploma, manj izrazito pa še boljše zdravje, večje zadovoljstvo z življenjem in večja karierna mobilnost.

4.6. Koristi študija na FDV

Poslednji empirični vpogled bo namenjen oceni študija na FDV. Glede koristi študija na FDV me je zanimalo naslednje:

- ali naj bo študij na FDV bolj praktičen, teoretičen ali oboje,
- ali bi svojim otrokom svetovali študij na FDV?

Rezultati so v tem zaporedju podani in interpretirani v nadaljevanju (tabela od 4.19 in grafikon 4.15).

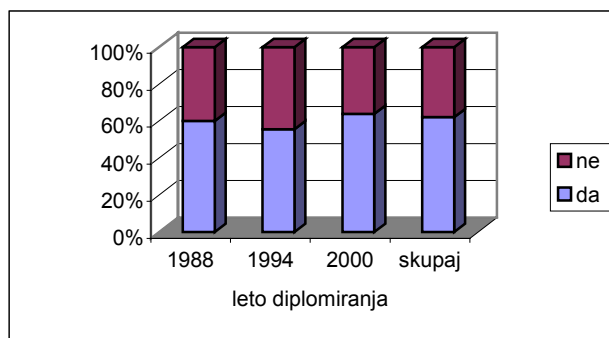
Tabela 4.19: Naj bo študij na FDV bolj praktičen ali teoretičen, po letih diplomiranja?

Leto diplomiranja	Bolj teoretičen	Bolj praktičen	Oboje	Skupaj
1988	20,0 %	30,0 %	50,0 %	100,0 %
1994		35,9 %	64,1 %	100,0 %
2000	4,4 %	53,2 %	42,4 %	100,0 %
Skupaj	5,7 %	47,1 %	47,1 %	100,0 %

Iz tabela 4.19 je razvidno, da je kar 20 % tistih, ki so diplomirali leta 1988, mnenja, da bi moral biti študij na FDV bolj teoretičen. Tega mnenja pa ni nihče od diplomantov, ki so diplomirali leta 1994, od diplomantov letnika 2000 pa se s to trditvijo strinja le 4,4 % diplomantov. Za to, da bi moral biti študij na FDV bolj praktičen, pa so predvsem diplomanti, ki so diplomirali leta 2000 (53,2 % diplomantov). Od diplomantov, ki so diplomirali leta 1988, jih je bilo tega mnenja 30 %, od tistih, ki so diplomirali leta 1994, pa malo več, 35,9 %.

Vidimo, da študij na FDV diplomantom daje (predvsem diplomantom, ki so na fakulteti začeli študirati po njeni reorganizaciji leta 1991- to so tisti, ki so diplomirali leta 2000) predvsem neko splošno, teoretično znanje. Primanjkuje pa praktičnega znanja, ki je zelo pomembno za delo v praksi (službi), še zlasti v času, ko postaja trg dela tekmovalen.

Slika 4.15: Bi svojim otrokom svetovali študij na FDV, po letih diplomiranja?

Svojim otrokom bi študij na FDV svetovalo 60 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1988, 55,6 % je takih, ki so diplomirali leta 1994, in 63,9 % takih, ki so diplomirali leta 2000. Predvidevam, da so bili najmanj zadovoljni s študijem na FDV tisti, ki so diplomirali leta 1994, saj bi jih najmanj izmed vseh diplomantov svetovalo svojim otrokom, da bi študirali na FDV. Vendar v času ni trenda, tako da je zadovoljnih z študijem okrog šest desetih diplomantov, štiri desetine pa glede tega okleva.

5. ZAKLJUČEK

Analizo trendov v kariernih poteh diplomantov FDV sem začela s sklopom, ki se nanaša na obdobje njihovega študija na Fakulteti za družbene vede. Empirično sem dokazala, da v opazovanem obdobju od leta 1988 do 2000 ni zaznati trenda v deležu diplomantov FDV, ki so med študijem prejeli štipendijo, delali za denar; ni pa tudi zaznati trenda v deležu diplomantov FDV glede na to, ali je tedaj njihova izvorna družina stanovala v Ljubljani oziroma v bližnji okolici. Zanimivo je, da so največje razlike prav v finančni podpori staršev (tukaj zaznamo trend), ki pa se glede na oddaljenost leta diplomiranja povečujejo. To pomeni, da so največjo finančno podporo staršev v času študija imeli diplomanti, ki so diplomirali leta 1988. Ta podatek je zame pravo presenečenje, saj sem mnenja, da so bili tisti, ki so diplomirali v preteklosti, bolj samostojni in so se prej postavili na lastne noge (si prej ustvarili družino in se osamosvojili od primarne družine) kakor diplomanti v današnjem času.

V tem sklopu me je prav tako zanimalo, koliko let so diplomanti povprečno študirali. Rezultati so pokazali, da so za dokončanje študija povprečno največ časa potrebovali tisti, ki so diplomirali leta 1994, in sicer točno 7 let (vmes je bila vojna za osamosvojitve Slovenije), najmanj pa tisti, ki so diplomirali leta 2000 (6,3 leta). Diplomanti, ki so diplomirali leta 1988, so za dokončanje študija povprečno potrebovali približno 6 let in pol.

Drugi sklop analiz (Prehod v redno zaposlitev) sem razdelila na tri dele. Prvi vsebuje spremenljivke, ki opisujejo, koliko časa so diplomanti potrebovali, da so našli svojo prvo redno zaposlitev, in koliko korakov so za to potrebovali. Empirično sem dokazala, da se povprečna čakalna doba za iskanje prve redne zaposlitve diplomantov zmanjšuje glede na oddaljenost od leta diplomiranja. Če to prikažem s podatki, pomeni, da so tisti, ki so diplomirali leta 1988, na svojo prvo redno zaposlitev v povprečju čakali 2 meseca in pol, tisti, ki so diplomirali leta 1994, približno 8 mesecev, in zadnji, ki so diplomirali leta 2000, približno 8 mesecev in pol. Na podlagi teh podatkov potrjujem hipotezo, da se povprečna čakalna doba diplomantov na prvo redno zaposlitev skozi čas daljša (trg dela zmanjšuje svojo absorpcijsko sposobnost za prilive novih diplomantov). Zmanjšuje pa se število tistih diplomantov, ki najdejo svojo prvo redno zaposlitev takoj po diplomi.

Glede preverjanja, koliko korakov so diplomanti potrebovali, da so našli svojo prvo redno zaposlitev, lahko povem, da je ta v skladu s povprečno čakalno dobo diplomantov, se pravi, da so največ korakov potrebovali tisti, ki so diplomirali leta 2000, najmanj pa diplomanti, ki so diplomirali 1988.

Drugi del drugega sklopa analiz se nanaša na poti in dejavnike iskanja prve zaposlitve. V opazovanem obdobju od 1988 do 2000 ni zaznati trenda v deležu diplomantov FDV glede zaposlitvenih tokov, vendar pa se te spremembe že nakazujejo. Največ tistih, ki so diplomirali leta 1988, je prišlo do svoje prve redne zaposlitve tako, da so bili aktivni sami, in tako, da jim je pomagala druga oseba. Delež je pri obeh možnostih popolnoma enak. Od tistih, ki so diplomirali leta 1994, jih je največ prišlo do prve redne zaposlitve na podlagi predhodnega honorarnega dela pri istih delodajalcih, ki so jim po diplomi ponudili redno zaposlitev, sledijo pa tisti, ki so si zaposlitev poiskali sami z aktivnim iskanjem. Za diplomante, ki so diplomirali leta 2000, pa podatki kažejo, da jih je največ prišlo do zaposlitve na osnovi lastnega aktivnega iskanja, sledijo pa jim tisti, ki so nadaljevali z redno zaposlitvijo pri istih delodajalcih, pri katerih so honorarno delali že pred diplomo.

Glede na to, koliko so bili sami zaslužni za prvo redno zaposlitev, lahko povem, da se ta odstotek zmanjšuje z oddaljenostjo od leta diplomiranja. To pomeni, da so bili sami najmanj zaslužni za pridobitev prve redne zaposlitve diplomanti letnika 1988, največ pa diplomanti letnika 2000. Tistim, ki so diplomirali leta 1988, so najbolj pomagale (od drugih) priti do prve redne zaposlitve različne kombinacije, predvsem v smislu, da so jim pomagali tudi profesorji na fakulteti. Prav tako to velja za diplomante letnika 1994 (samo da so tukaj od različnih kombinacij važne predvsem tiste, da jim je delodajalec sam ponudil zaposlitev na podlagi njihovih predhodnih aktivnosti tekom študija). Pri diplomantih letnika 2000 najdemo na prvem mestu, poleg različnih kombinacij, še prijatelje.

Diplomanti pa so v tem drugem delu analize prav tako ocenjevali stopnjo težavnosti pri iskanju zaposlitve. Lahko povem, da se težavnost iskanja z oddaljenostjo od leta diplomiranja zmanjšuje. Kar 80 % tistih, ki so diplomirali leta 1988, je mnenja, da jim ni bilo težko najti prve zaposlitve, takih je bilo še 64,1 % diplomantov, ki so diplomirali leta 1994 in še malo manj, 60,3 % tistih, ki so diplomirali leta 2000. Iz vsega tega lahko

sklepamo, da je čakalna doba diplomantov na prvo zaposlitev vse daljša, da je vse težje najti prvo zaposlitev in da si danes pri iskanju zaposlitve odvisen v večji meri od samega sebe in svojih aktivnosti in ne več toliko od pomoči drugih, kot je bilo to nekoč.

Vse te spremembe so posledica spremembe političnega sistema (iz socializma v kapitalizem), ki ga je Slovenija doživela leta 1991, ko se je odcepila od Jugoslavije in postala demokratična država. S tem pa je prišlo do preoblikovanja togih in dokaj pristopnih struktur trga dela, ki so bile značilne za socializem, v dinamične in dokaj nepristopne strukture trga dela, ki so značilne za tržno gospodarstvo. Predvsem se mi zdi pomembno, da študentje že med študijem opravljajo honorarna dela, saj se jih veliko uspe na ta način po diplomi tam tudi redno zaposliti. Poleg tega honorarna dela pripomorejo, da si študentje pridobijo zelo pomembne delovne izkušnje že med študijem in se na ta način lažje zaposlijo (honorarno se prav tako izplača delati, tudi če te delodajalec po tem, po diplomi, ne zaposli redno, pridobiš pa si delovne izkušnje, tudi če niso s tvojega področja dela in se vsekakor lažje zaposliš, kot pa če teh izkušenj nimaš). Poleg tega je dobro biti dejaven na vseh področjih, saj kakor vidimo iz raziskave, je veliko študentov dobilo redno zaposlitev prav s tem, da so jim jo delodajalci ponudili neposredno, četudi pri njih niso prej nikoli delali honorarno. Ponudili pa so jim jo zato, ker so bili dejavni in uspešni že med študijem. Veliko študentov je dobilo zaposlitev tudi tako, da so jih delodajalcem predlagali profesorji na fakulteti. Predvsem je bila to praksa v prejšnjem obdobju. Ti dve opciji sem poimenovala »različne kombinacije«. Prav tako se mi zdi pomembno, da bi morali diplomanti z iskanjem redne zaposlitve začeti že pred diplomo, kajti razmere na trgu dela se zaostrejejo in kot vidimo iz prikazanega, je vedno težje priti do prve redne zaposlitve.

V tretjem delu drugega sklopa pa me je zanimalo, s katerimi aktivnostmi so se diplomanti ukvarjali po diplomi oziroma kako so preživeli obdobje, v katerem se prične načrtovati delovna kariera v ožjem smislu. Pri vseh vprašanih so v ospredju aktivnosti, ki so namenjene iskanju zaposlitve, največja razlika pa je prav pri aktivnem iskanju zaposlitve. In sicer jih je od tistih, ki so diplomirali leta 1988, samo 6,5 % aktivno iskalo zaposlitev (To me glede na dejstvo, da jih je našlo zaposlitev takoj po diplomi, oziroma jih je bilo zaposlenih že pred diplomo, 45,2 % niti ne preseneča. Predvidevam, da je večina tistih, ki so se zaposlili takoj po diplomi, že imela zagotovljeno službo, in

sicer kot štipendisti, preko honorarnega dela in različnih kombinacij; zato je bilo potrebno mnogo manj aktivnosti na področju iskanja zaposlitve kot je danes). Od tistih, ki so diplomirali leta 1994 je bilo takih 10,3 %, in kar 18,8 % je aktivno iskalo zaposlitev po diplomi od tistih, ki so diplomirali leta 2000. Razlike med posameznimi leti pa ne najdemo samo v tem, da so danes diplomanti mnogo bolj aktivni pri iskanju zaposlitve, ampak tudi v tem, da se ukvarjajo z več različnimi aktivnostmi hkrati. Prav tako pa so tisti, ki so diplomirali leta 2000, navajali več različnih vrst aktivnosti, s katerimi so se ukvarjali takoj po diplomi, kot pa diplomanti preostalih dveh opazovanih let.

Tretji sklop analiz se nanaša na lastnosti prve redne zaposlitve. Podatki so pokazali, da je v organizacijah, v katerih so si poiskali svojo prvo zaposlitev diplomanti, ki so diplomirali leta 2000, bilo/je povprečno zaposlenih 47 ljudi, tisti, ki so diplomirali leta 1994, so si poiskali zaposlitev v organizacijah, kjer je (bilo) povprečno zaposlenih 65 ljudi, diplomanti letnika 1988 pa v tistih organizacijah, kjer je (bilo) v povprečju zaposlenih 100 ljudi. Ti podatki mi potrjujejo hipotezo, da se danes diplomanti FDV zaposlujejo v manjših organizacijah kot v preteklosti. Vzroke lahko iščemo v prehodu v tržno gospodarstvo, razpadu socialističnih konglomeratov in s tem v nastanku veliko manjših zasebnih podjetij. Na drugi strani je pomembna tudi reorganizacija fakultete, ki jo je doživela leta 1991. Takrat so bile na FDV ustanovljene nove smeri in usmeritve znotraj teh smeri iz že obstoječih, ki pa so bile usmerjene v zaposlovanje predvsem v manjša podjetja.

Nadaljnje sem se v raziskavi osredotočila na povprečno število podrejenih, ki so jih imeli diplomanti pri prvi redni zaposlitvi. Tu so časovne razlike očitne, saj tisti, ki so diplomirali leta 1988, v povprečju niso imeli niti enega podrejenega pri prvi zaposlitvi, tisti, ki so diplomirali leta 1994, so imeli povprečno 2 podrejena, tisti, ki so diplomirali leta 2000, pa povprečno že 3 do 4 podrejene. Iz tega lahko sklepamo, da imajo danes diplomanti, ki se prvič zaposlijo, boljše službe in večje pristojnosti, kot so jih imeli diplomanti nekoč. Za sektor prve zaposlitve lahko povem, da so se tisti, ki so diplomirali v letih 1988 in 1994, zaposlovali predvsem v družbenem sektorju. Podatek ni presenetljiv, saj je bilo v socializmu največ zaposlitev v družbenem sektorju. Razlog, da je delež diplomantov letnika 1994, ki so našli svojo prvo zaposlitev v državnem sektorju tako velik, pa se skriva v dejstvu, da je bila takrat Slovenija v tranziciji. Zajela

jo je huda gospodarska kriza, poleg tega pa so se nove strukture novega političnega režima šele začele razvijati in uveljavljati (privatizacija, tuj kapital...). Zaradi vseh teh razlogov so diplomanti omenjenega leta videli varnost zaposlitve še vedno v državnem sektorju. Leta 2000 (po privatizaciji) pa so se razmere nekoliko umirile, novi elementi so bili že praksa in to pove tudi podatek, da si je prvo redno zaposlitev v državnem sektorju našla približno polovica diplomantov FDV.

Nadaljnje me je zanimalo v katerih panogah so si diplomanti našli prvo zaposlitev. Če glede na to, v kateri panogi so si poiskali svojo prvo redno zaposlitev, primerjamo tiste, ki so diplomirali leta 2000, z diplomanti ostalih dveh opazovanih let, ugotovimo, da je razlika največja predvsem v poslovnih storitvah, kar pa je posledica prehoda v tržno gospodarstvo. Prav tako se ni (glede na število diplomiranih po posameznih letih) zmanjšal delež tistih, ki so se zaposlili v javni upravi. To pa predvsem zato, kot je že ugotovila Angelca Ivančič (Ivančič, 1996: 101), ker je Slovenija s tem, ko je leta 1991 postala samostojna država, potrebovala ustrezen kader za oblikovanje državnega aparata. Nadaljnje sem se osredotočila še na glavne načine usposabljanja za delo v prvi redni zaposlitvi. Za vsa tri opazovana leta velja podobno, namreč da so se diplomanti v največji meri usposabljali v obliki samostojnega študija in se učili od kolegov.

Četrty sklop vprašanj, na katera sem odgovarjala analitsko, se nanaša na karierni vzorec diplomantov FDV (naslovna tema naloge). Najprej me je zanimalo, koliko diplomantov je po posameznih letih karierno mobilnih in karierno nemobilnih. Do sedaj je bilo karierno mobilnih 87,1 % tistih, ki so diplomirali leta 1988, 66,7 % diplomantov letnika 1994, in 38,0 % tistih, ki so diplomirali leta 2000 (v celoti 44 % nemobilnih, ostali mobilni). Se pravi, da je bilo do sedaj največ karierno mobilnih tistih diplomantov, (letnik 1988), ki so najdlje na trgu delovne sile. Zanimivo pa je, da se v splošnem povečuje karierna mobilnost diplomantov FDV. Da bi to dokazali, smo v ta namen uporabili linearno interpolacijo kot metodo za določitev približka. In sicer, vsi, ki so diplomirali leta 1988 bi bili karierno mobilni po dobrih 18 letih delovne dobe; letnik 1994: vsi bi bili, hipotetično, karierno mobilni po 15 letih dela; letnik 2000: vsi bi bili, hipotetično, karierno mobilni po 10 letih dela.

Osredotočila sem se tudi na motivacijski (preferenčni) karierni vzorec zaposlenih diplomantov. Za tiste, ki so diplomirali leta 1988 in leta 2000 (karierno mobilni in

karierno nemobilni skupaj), je glavni motivacijski dejavnik na njihovih kariernih poteh, da zasledujejo bolj zasebne cilje (letnik 2000 - skupaj na prvem mestu zasebni cilji in organizacija), nato šele organizacija in nazadnje denar. Za diplomante letnika 1994 pa je na prvem mestu organizacija, sledita denar in na koncu zasebni cilji (državne službe?). Preverila sem seveda tudi, kar me je najbolj zanimalo, in sicer trend v povezavi kariernih preferenc s karierno mobilnostjo zaposlenih diplomantov. Med tistimi, ki so diplomirali leta 1988, se motivacije mobilnih in nemobilnih niso dosti razlikovale, pri tistih, ki so diplomirali leta 1994, je bilo teh razlik že več, za diplomante, ki so diplomirali leta 2000, pa ne tvegamo nič, če rečemo, da so razlike v motivacijah med mobilnimi in nemobilnimi statistično pomembne. Najbolj mobilni so tisti, ki se borijo za denar in položaj. Torej lahko potrdim tudi tretjo hipotezo, po kateri danes kot dejavnika mobilnosti diplomantov prevladujeta denar in položaj.

Peti sklop analiz obsega še zadovoljstvo z različnimi vidiki življenja diplomantov. Za diplomante vseh treh let (1988, 1994 in 2000) velja, da so v povprečju zadovoljni z delom, uspehom, zdravjem in življenjem na splošno. S premoženjem pa so v povprečju manj zadovoljni, in sicer od »zadovoljen« do »niti zadovoljen niti nezadovoljen«. Torej hipoteze, da se zadovoljstvo z delom, življenjem in drugimi vidiki življenja skozi čas poslabšuje, ne morem potrditi. Samo za ilustracijo smo s pomočjo linearne regresije preverili predznake dejavnikov, ki vplivajo na zadovoljstvo z delom in z življenjem. In rezultat? Poenostavljeno povedano, z življenjem so bolj zadovoljni tisti, ki imajo nižje karijerne cilje.

V zadnjem, šestem sklopu sem raziskala še koristi študija na FDV. Pregledala sem dve spremenljivki. Kar dobra polovica diplomantov, ki so diplomirali leta 2000, je mnenja, da bi moral biti študij na FDV bolj praktičen. Takega mnenja je bila približno tretjina diplomantov letnikov 1988 in 1994. Tako lahko potrdim tudi hipotezo, po kateri bi diplomanti za lažji prehod iz sfere izobraževanja v sfero dela potrebovali več praktičnega znanja. Predvsem to velja za tiste, ki so diplomirali leta 2000. Zelo zanimivo pa se mi je zdelo naslednje vprašanje: Ali bi svetovali tudi svojim otrokom študij na FDV? Dejstvo je, da so bili najmanj zadovoljni s študijem na FDV diplomanti letnika 1994, saj bi jih tak študij svetovala samo dobra polovica, najbolj pa so bili zadovoljni diplomanti letnika 2000. Iz tega lahko sklepamo, da FDV, kljub težavam z velikim vpisom, še vedno proizvaja razmeroma zadovoljne diplomante, ki jih na

njihovi poklicni poti ne vodijo več samo zasebni cilji in organizacijski motivi - kot je to bilo nekoč -, temveč tudi denar, to je motiv, ki se za kapitalizem tudi »spodobi«.

Analiza, ki sem jo izvedla, je usmerjena le v najbolj grobe časovne primerjave sprememb kariernih poti diplomantov FDV oziroma izbranih značilnosti posameznih faz teh poti (skupna analiza diplomantov FDV). To pa je bila samo ena od možnosti, ki mi jih je s svojo širino in raznolikostjo podatkov ponujala raziskava. Zelo zanimivo bi bilo, če bi še kdaj opravili diferencirano analizo diplomantov FDV ožje, po oddelkih in smereh. Namesto celega vzorca bi v tem primeru upoštevali le diplomante sociologije, politologije in novinarstva. Izključili bi najverjetneje diplomante komunikologije, kajti ta smer nam še ne omogoča časovne primerjave, saj se podatki tu nanašajo le na diplomante iz leta 2000. Prav tako bi zaradi nizkega numerusa iz nadaljnje analize po smereh izločili tudi nekatere smeri, denimo STM ($n = 2$, opuščena študijska usmeritev na FDV) in kulturologijo ($n = 5$, nova študijska usmeritev na FDV). Vsebinsko bi bila taka analiza opravljena podobno kot ta, ki sem jo prikazala v diplomski nalogi. Prav tako bi bilo treba obdelati tudi komunikologe, in sicer posebej, v svojem poglavju. Pri teh dveh dodatnih analizah bi lahko dodali še prikaz delovnih mest, kje so se diplomanti zaposlovali (tako prva zaposlitev kakor tudi vse nadaljnje zaposlitve).

Mislim, da bi bil tak celovit prikaz zelo zanimiva informacija tako za maturante, ki se nameravajo vpisati na FDV in še ne vedo natančno, kje vse se lahko z izbrano končano smerjo zaposlijo, predvsem pa bi ta prikaz lahko koristil diplomantom FDV, ki bi jim lahko nakazal kje vse imajo možnosti zaposlitve. Prav tako bi lahko bil ta prikaz koristna informacija našim »delilcem znanja« (profesorjem) in vsem pristojnim na fakulteti, da bi se bolj posvetili določenim slabostim in izboljšali predmete, ki bi lahko na ta način postali glede na obstoječa delovna mesta, kjer se diplomanti FDV zaposlujejo, primernješi in uporabnejši. Pravzaprav je bila že v anketi, ko sem prebirala odgovore na vprašanja o tem, kaj so pomanjkljivosti študija na FDV, glavna kritika, da na koncu dobiš le neko splošno razgledanost in teoretično znanje, primanjkuje pa prakse. Zato upam, da bo sedaj, ko bo prišlo do strukturnih in vsebinskih sprememb študija na FDV, na podlagi bolonjskega procesa, ta prenovljeni študij morda bolj usmerjen v prakso in ne samo v teorijo, ki jo v končni fazi takoj po končanih obveznostih več ali manj pozabiš. Mogoče se bodo diplomanti na ta način lažje zaposlovali in imeli večjo veljavo pri delodajalcih, še zlasti, če nas bodo ti gledali kot

diplomante, ki so si na Fakulteti za družbene vede pridobili tudi precej praktičnega in ne samo teoretičnega znanja, torej ne le kot neke »nakladače«.

Predvsem si želim, da bi ta prikaz pomagal diplomantom FDV kot vodnik iz katerega bodo izvedeli, kaj vse lahko pričakujejo v svoji poklicni karieri in kaj vse jih lahko čaka na tej poti.

6. LITERATURA

Samostojne publikacije

1. Cvetko, Roman (2002): Razvijanje delovne kariere, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, Koper in Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
2. DeSimone, L. Randy and M. David Harris (1998): Human Resources Development, 2nd Edition, McGraw-Hill Publishing Company, New York
3. Ivančič, Angelca (1999): Izobraževanje in priložnosti na trgu dela, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
4. Kalton, Graham in Vasja Vehovar (2001): Vzorčenje v anketah, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
5. Kohont, Andrej (2001): Zaposlovanje pri zasebnih agencijah, diplomska naloga, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
6. Kramberger, Anton (2000): Poklici, trg dela in politika. Ljubljana: Znanstvena knjižnica št. 35 (poglavje Teorije trg dela, str. 89-139).
7. Možina, Stane, Jože Florjančič in Janez Gabrijelčič (1984): Osebni, skupinski in organizacijski razvoj, Moderna organizacija, Kranj
8. Pretnar, Alenka (1999): Zaposlovanje diplomantov: primer diplomantov kadrovskega študija, diplomska naloga, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
9. Werther, William B. and Keith Davis (1986): Personal management and human resources, McGraw-Hill, New York

Članki v revijah, zbornikih in ustni viri

1. Babič, Neli: Ustni vir, vodja študijskega referata na FDV, Ljubljana
2. Černigoj, Sadar, Nevenka (2001): Zapiski iz predavanj na podiplomskem študiju pri predmetu Načrtovanje kariere in poklicno usmerjanje, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
3. Dolanc, Stane (1994): »Politično šolstvo v Sovjetski zvezi (prikaz), Teorija in praksa, št. 3, str. 468-472, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
4. Korošec, Tomo (1996): »Ob 35-letnici FDV – poskus periodizacije«, Slovenska država, družba in javnost, str. 15-22, Ljubljana
5. Mazi, Nina (2002): »Kariera ni povezana z visokim položajem in prestižno funkcijo«, Delo št.260, str. 17, Ljubljana
6. Sfiligoj, Nada (1981): »Učni načrt in njegova preobrazba«, Zbornik ob dvajsetletnici Visoke šole za politične vede, str. 15-19, Ljubljana
7. Verša, Dorotea: Ustni vir, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
8. Vreg, Franc: »Rast fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo in njeno mesto v družbi«, Zbornik ob dvajsetletnici Visoke šole za politične vede, str. 5-14, Ljubljana

Arhivi in evidence diplomantov FDV

Elektronski viri

<http://www.fdv.uni-lj.si>, dne 1.2.2004

<http://www.uni-lj.si/Kakovost/evropski.asp>, dne 20.3.2004

<http://www.uni-lj.si/Kakovost/prispevki/zvezaEK.asp>, dne 20.3.2004

7. PRILOGE
